

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8381151>

Accepted: 20.09.2023

Kamu Yöneticilerinin Siyasal Ve Yönetmel Ahlakı Davranış Tipleri
Types of Political and Administrative Moral Behavior of Public Managers**Serkan AYKAR**

Mehmet Tarman İlkokulu

serkanaykar@gmail.com, Orcid: [https:// 0000-0002-0691-5469](https://0000-0002-0691-5469)**Halil ÖZER**

Zekiye Has İlkokulu

halilhoca38@hotmail.com, Orcid: 0009-0005-3215-9897

Mehmet TÜRKMEN

Mehmet Tarman Ortaokulu

ekinoks979@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0009-7114-1453>**Levent YILDIRIM**

Melikgazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

leventeknik@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0009-8446-9490>**Zeliha GÖLBAŞI**

Avukat Ahmet Ulucan Anaokulu

zeliha.zgli@gmail.com, Orcid: <https://0009-0001-8450-5174>**Aysun DEMİREZEN**

Bünyan Anadolu Lisesi

ayysun_ayysun@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0005-1522-8088>**Naime BİLEN**

Kayseri Öğretmenevi

naimemuray@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0007-4913-5079>**Samet Nurettin ÖZDEMİR**

Refika Küçükçalık Ortaokulu

nurettin.hatko@gmail.com, Orcid: <https://0009-0000-7875-3617>**Elif KALKAN**

Mehmet Zeynep Akköse ilkokulu

suatkalkan66638@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0009-7954-7079>

Bekir DEMİREZEN

Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü
bekirdemirezen@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0005-6436-7316>

Sezai ONAÇ

Kocasinan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
sezaionac@gmail.com , Orcid: <https://0009-0008-8440-8025>

Hikmet KARABULUT

Adviye Ahmet Eminoğlu İlkokulu
h.k.15448@gmail.com, Orcid: <https://0009-0003-3170-0042>

Ali GÖLBAŞI

Kocasinan Halk Eğitim Merkezi
aligolbasi38@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0001-9904-1624>

Ayşe YILDIRIM

Refika Küçükçalık Ortaokulu
aysesoyakyildirim@gmail.com, Orcid: <https://0009-0000-5526-6656>

355

Hüseyin EFE

Hakkı Altop İlkokulu
huseyinefe66@gmail.com, Orcid: <https://0009-0004-1101-8748>

Mehmet ELEMEGİ

Mehmet Tarman İlkokulu
mehmet_elmy@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0006-8470-7792>

Tamara Şen CANBEK

Kocasinan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
tamarasen91@gmail.com, Orcid: <https://0000-0003-2481-3586>

Cemalettin DEVECİ

Kayseri Olgunlaşma Enstitüsü
cemalettin38@gmail.com, Orcid: <https://0000-0002-2874-5747>

Özet

Çalışmada siyasal-yönetmel ahlak ve siyasal-yönetmel yozlaşma kavramları incelenmiştir. Siyasi ve yönetmel yozlaşmaya sebep olan ahlaki tavırları açıklayabilmek için bireyin ahlak gelişimini anlatan teoriler üzerinde durulmuştur. Günümüz Türkiye’indeki siyasi ve yönetmel yozlaşmalar sadece bugüne ait olmayıp geçmişten günümüze miras olarak gelmişlerdir. Bu durumun nedeni de ülkenin geçirmiş olduğu siyasi kültürel ve ekonomik değişimler olarak açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Kamu, Yönetmek.

Abstract

Migration can be defined as the displacement of populations that can have positive or negative. In the study, the concepts of political_administrative morality and political_administrative degeneration have been examined. In order to explain the moral attitudes that cause political and administrative degeneration, the moral development or the individual is focused. The political and administrative degenerations in today's Turkey do not only belong to the present, but come as a legacy from the past to the present. The reason for this situation can be explained as the political, cultural and economic changes that the country has gone through.

Keywords: Morality, Public, Administrate.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Türk kamu idarecilerine ulaşmanın zorluğu sebebi ile Türk kamu yönetiminin de yer alan kamu idarecilerinin siyasal ve yönetmel ahlaki tavırları çözümlenmeye çalışılmıştır.

Ahlak ile etik her ne kadar birbirinden farklı kavramlar olsa da yönetmel alanda “etik” kavramı daha çok kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışma Türk siyasal ve yönetmel ahlakını konu alırken “kamu etiği” gibi olgulara oldukça geniş yer vermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilerek ana kavram olan ahlak, etik, siyasal ve yönetmel ahlak, kamu etiği, kamu görevlisi ve kamu ihtimamı kavramları açıklanacaktır. Ayrıca bu kavramların kuramsal olarak kuramları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi siyasal ve yönetmel ahlak tarihi incelenerek ulusal mevzuatımızda yapılan düzenlemelerle kamusal alanda kamu etiği oluşturmaya yönelik kanun ve yönetmelikler anlatılmaktadır.

Bu bölümde tavır tiplerinin kaynağını oluşturan; ahlak, etik, siyasal ve yönetmel ahlak, kamu yönetimi etiği, kamu yönetçisi ve kamu ihtimamı kavramlarının kavramsal çerçevede incelenmesi yapılmıştır. Ayrıca tavır tiplerinin kuramsal açıdan, kuramları analiz edilmiştir.

Tüm toplumlarda, tarihsel dönemlerde ve tüm kültürlerde insanlar olması gerekeni ifade ederken aslında iyi ve kötü olarak adlandıran eylemlerde bulunurlar. Birey doğar doğmaz böyle bir ortamın içinde yaşamaya başlar ve daha sonrada toplumun, kültürün ve içinde bulunduğu tarihin etkisi altında eylemde bulunur. Bireyin veya bir insan topluluğunun belli bir tarihsel dönemde belli türden eğilim, düşünce, inanç, töre, alışkanlık, göreneklerle ve tüm bunlarla içerilmiş olan değer, buyruk, norm ve yasaklara göre düzenlenmiş ve bu haliyle gelenekleşmiş yerleşmiş yaşama biçimine ahlak denilmektedir (Doğan, 2014: 20).

“Ahlak nedir” sorusu birçok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Soru aynı zamanda eğitim, psikoloji, sosyoloji, felsefe, teoloji, politika gibi birçok disiplini ilgilendiren çok boyutlu bir sorudur. Bu nedenle yanıt vermeden önce ilgilendirdiği diğer sorular burada yanıtlanmamış olsalar dahi sorulmuş olmaları önemlidir, çünkü ahlak sorusunu düşünmek başka soruları da düşünmeyi gerektirmektedir (Çiftçi, 2001a: 296).

Ahlak nedir sorusu kuralların varlığını ve gerekliliği konusu gündeme getirir. Birey sosyal bir varlık olması sebebiyle gruba ait olmak, grup tarafından takdir edilmek, grup içinde başarılı olmak gibi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçları bireyin başka kişilerle beraber yaşama zorunluluğunu doğurmaktadır. Diğer yandan birey özgür olmak, kendini geliştirmek, kendi mutluluğu ve başarısı için çabalamak gereksinimi de duyar. Bu iki farklı ihtiyaç birbiriyle çatışabilir. Kurallar, bu çatışmanın en aza indirgenmesine yaramaktadır. Kurallar, bireyin hem diğer bireylerle birlikte daha uyumlu yaşayabilmesini, hem de özgür olabildiğini sağlamaktadır. Bunlar bireye, ihtiyacı olan özgürlüğü garanti eden kurallardır. Kurallar, bireyin kendi özgürlüğünü yaşarlarken başka bireylerin özgürlüğüne zarar vermesinin de önüne geçmektedir. Böylece bir yandan bireyin özgürlük alanını kısıtlarken, diğer yandan başka bireylerin özgürlüklerinin bireyin özgürlüğünü engellemesini sınırlayarak bireye ihtiyacı olan özgürlüğü vermektedir. Bu anlamda kurallar, bireyin ihtiyacı olan özgürlüğünün garantisidir. Bireysel ahlak ise bu türden kurallara bireyin özgür irade ve bilinci ile uyması ve bireyde böyle bir bilincin oluşması sürecidir. Böylece ahlak, toplumsal alanda insanlar arası ilişkilerde bireylerin uyması beklenen ve talep edilen tavırları olarak da tanımlanır (Polat ve İkiz, 2015: 141).

Sonuç olarak ahlak kavramı, dinî ve felsefî topluluklar tarafından, insanların çeşitli tavırlarının yanlış veya doğru oluşunu belirleyen bir yargı ve ilkeler sistemi kavramı ve/veya inancı için kullanılır.

Ahlak denilince akla gelen bir diğer kavram da etik kavramıdır. Etik ahlak üzerine düşünebilme etkinliğidir. Bu konuda Harald Delius: Moral ve etik kelimeleri arasında halk ağzındaki değişik anlamları olmasına karşın, her iki kelimeyi birbirinden ayırt etmek için yöntemler vardır. Ahlak, olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey iken, etik ise bu olguya yönelen felsefe disiplininin adı olmaktadır. Bundan dolayı, halk ağzında bir ahlakal sorundan söz edildiğinde, etik bir sorun akla gelir. Bu nedenle, N. Hartmann, ahlakın birden fazla olmasına karşılık etiğin bir tane olmasından söz etmektedir. Bir felsefe disiplini olarak etik tektir ve disiplin olarak etiğin görevi, herhangi türde bir ahlak geliştirmek ve bu ahlaka uyulmasını öğütlemek değil; tersine ahlakal (moralisch)

bağıntıların niteliği üzerine genel görüş elde etmektir (Doğan, 1997: 336).

Etiğin konusu olan sorular kendi yaşamımızda veya kamusal yaşamımızda kararlar alacağımız zaman ve kararlar neticesinde eylemde bulunduğumuzda yüz yüze geldiğimiz veya görmezlikten geldiğimiz etik sorunlarla ilgili sorulardır. Etiğe dair sorular, eylem ve değerlendirmeye ilgili yaşanan sorunlara felsefi disiplinle ya da felsefi bakışla bakmanın ürünü olan sorulardır. Her birimizin yaşamımızın çeşitli anlarında farklı eylem olanakları arasında kaldığımız o anda neyi yapmanın doğru olacağına karar vermede güçlük çektiğimiz durumlar içinde kalmaktayız. "Karşı karşıya bulunduğumuz belirli bir anda ne yapmanın doğru olacağı" sorusu, yalnız o durumu yaşayanın yanıtlayabileceği bir soru olup, yanıtlanması kimi olgusal ve felsefi bilgiler gerektirse bile, yanıtın kendisi hiç de felsefe bilgisi olmayacaktır. Buna karşılık, belirli bir durumun ötesinde "değerli olanın" ya da "doğru veya değerli eylemin ne olduğunu soran sorular" etiğin sorularıdır; bu soruların yanıtı da doğal olarak felsefe bilgisine dayanacaktır. Çünkü kişilerin tek tek durumlarda verdikleri doğru kararların, belirli durumlarda yaptıkları doğru eylemlerin ötesine geçerek, bütün bu bağlamlarda kullanılan doğru değerlendirmenin, doğru eylemin ne olduğunu sormak, tüm bu eylem ve değerlendirmelere felsefeyle, felsefece bakmayı gerektirir, bunun sonucu da doğru eylemin ne olduğunun belirlenmesi olacaktır. Filozoflar yüzyıllardır bu türden soruları yanıtlayarak, etik bilgiler ortaya koymaktadırlar. Öncesini bir tarafa bırakırsak, Eskiçağ'da Sokrates-Platon ve Aristoteles'le başlayan, 18. yüzyılda 1. Kant, 19. Yüzyılda Schopenhauer, Nietzsche ve yüzyılımızda Max Scheler, N. Hartmann ile süregelen etik görüşlerine sığınarak hep aynı çabanın sergilendiği görülmektedir (Tepe, 1998: 16).

Sokrates ve Platon yüzyıllar öncesinden faziletli tavır üzerine çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Sokrates konuşmalarıyla, ortaya koyduğu eserlerle ve yaşamıyla faziletin ne olduğunu, faziletli yaşamın nasıl olanaklı olduğunu göstermektedir. Bilgisiz faziletli olunamayacağını, kendisi de bir fazilet olan bilgelik ile diğer faziletler arasındaki zorunlu bağlantıyı vurgulamaktadırlar (Tepe, 1998: 18).

Aristo da her bilimin, her eylemin, her isteğin bir iyiyi gayelediği bu sebeple, doğru olarak, iyinin bütün her şeyi gayelediği şey olarak algılandığını belirtir. Ona göre, bireyler kendisi için iyi olanların toplamına mutluluk adını vermektedir. Aristoteles'e göre mutluluk, 'ruhun tam fazilete göre etkinliğidir; "bireyin mutluluğu da tinsel rasyonele göre etkinliği" şeklinde cevaplamaktadır. Böylece fazilet, hazzınbirinci şartı olarak görülmektedir. Aristoteles, faziletin, bireyde övülen mizaçlar olduğu kanaatine varmıştır "*Fazilet, fikirler ile tercih edilen bir huydur, bize göre orta düzey, zihin tarafından ve akıllı bireyin belirleyeceği şekilde belirlenen bir mizaçtır.*" (Akarsu, 1982: 116).

Aristoteles fazileti kendi içinde ikiye ayırmıştır: Öğretilerek ya da yapılarak elde edilen bu faziletlerin bir kısmının, düşünme yetisinin (dianoianın) faziletleri, bir kısmının ise karakterin (ethosun) faziletleri olduğu görülür. Gayelerimizin nasıl bir niteliği olduğu irademize bağlıdır, irademizin nasıl bir niteliği olduğu da faziletimize bağlıdır, bundan dolayı doğru fikir de doğru olan ortalama fikri bularak bu amaca uymayı irademize öğretmektedir. Sonuç olarak etik fazilet ile

kişinin karakteri karşılıklı olarak birbirine bağlıdır. Etik fazilet bireyin iradesine iyiye giden bir doğrultu vermekte doğru görüş de bize hangi eylemin iyi olduğunu bildirmektedir (Akarsu, 1982: 116).

Günümüze gelindiğinde ise modern toplumlarda yaşanan çelişkiler ahlaki tavır ölçülerini yıpratmış ve toplumsal yaşam yozlaşmaya başlamıştır. Bu yozlaşmalar kamusal alanlara da yansımaktadır. Kamu kurumlarında yaşanan bu olumsuzluklar hukuk sistemini etkilediği gibi etik disiplini de etkilemektedir (Usta, 2011: 40). Dünya genelinde birçok ülkede skandalların yaşandığı ve yönetimlere karşı güvensizliklerin oluştuğu görülmektedir. Kamuidarecilerine güven azaldığında demokrasinin de işlerliğini sağlamak güçleşecektir. Bu konuda hukuksal düzenlemelerin yetersiz kaldığı noktada etik disiplinine başvurulmaya başlanmıştır (Usta, 2011: 40).

Genel olarak etik disiplininin incelediği konular; insan eyleminin amacını, ahlaki yükümlülüğünün niteliğini, vicdanını, ödev kavramını ve bunları inceleyen çeşitli felsefi sistemler olmaktadır (Pazarlı, 1980: 35). Etiğin konusu insanın tutum ve tavırlarıdır. Ahlak, tavırların toplumsal kurallarından meydana gelirken; etik ise ahlak ile ilgili insan tavırlarının neden ve gerçekleri hakkında değerlendirme yapmaktadır. (Eryılmaz, 2016: 403).

Felsefi anlamda ahlaki değerlerin özünü ve temellerini araştıran etik bilimi, insanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal tavırları ile ilgili sorunları inceleyen felsefenin bir dalı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle etik kavramı, iyi nedir? ya da doğru hareket nedir? Sorularına yanıt bulmaya çalışmaktadır (Akarsu, 1984: 62). Etik ile ahlak arasındaki ilişkiyi ele alan Pazarlı 'ya göre, muhtaç olan kişilere el uzatmak vb. şeyler hep pratik ahlak konusuna girmektedir. Bireylerin sağlığını düşünmesi, kendi hanesindeki kişileri koruması, vatanını ve milletini sevmesi bir davranıştır. Bu tavırların her biri uygulamalı ahlakın konusu olmaktadır. Ancak, bu tavırın niteliği nedir, kişi neden bu tavırları yapmak zorundadır. Bu zorlamayı yapan kuvvet nedir? Bütün bu suallerin cevabı etiğin alanına girer (Pazarlı, 1980: 36).

Özet olarak zamanımızda etik kavramının, ahlak kavramına göre daha global bir anlam ifade ettiğini görebiliriz. Özellikle son zamanlarda etiğin, hem özel işletme ve kurumlarda hemde kamu kurum ve kuruluşlarında uyulması istenen ahlak kuralları ve ilkeleri anlamında giderek yaygın bir kullanım kazandığı görülmektedir.

İdare, literatürde ve halkın dilinde çeşitli tanımlara konu olmaktadır. İdare kavramı, “faaliyet/sevk ve yönetim”, “örgüt” ve “yönetimsel sistem” şeklinde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Yönetim teriminin, bazen etkinlik zaman zaman örgüt zaman zaman da yönetimsel sistem yönüne vurgu yapılması, onun çok yönlü bir olgu olmasından meydana gelmektedir. Aslına bakarsak yönetim kavramı, tüm bu tarz şeylerin hepsini içermektedir (Ergun, 2004:3-4).

İdare, belirli gaye veya gayeleri gerçekleştirmek için iş donanması içinde yürütülen bir grup faaliyetidir. Klasik idare kitaplarında ‘yönetim’ kavramının bu tarifi, basit olarak şu örnekle açıklanır: idare, bir kişinin tek başına yerinden kaldıramayacağı bir kayayı hareket ettirmek için

iki veya daha fazla bireyin işbirliği yapması halidir. Burada yönetimin temel öğeleri ortaya çıkar. Bu öğeler, ‘‘insan-grup’’, ‘‘etkileme ve işbirliği eylemi’’ ve ‘‘fakatçı’’ yada gayelerdir. Yönetimin birinci ögesi, insan ve öbek unsurudur. Kaya örneğinden açıklamamızı sürdürürsek, duran bir kaya parçası, bu haliyle herhangi bir yönetim olgusu ortaya çıkarmaz. Yönetim olgusunun olabilmesi için, vakaya insan unsurunun dahil edilmesi, iki veya daha çok kişinin bir araya gelmesi, yani öbek ögesinin bulunması söz konusudur. Bu kişilerin (grubun) aynı anda işbirliği içinde hareket etmesi gerekir. Etkileme ve işbirliği eylemi, yönetimin ikinci unsurudur. Üçüncü unsur ise gayedir. İki veya daha fazla kişinin kayaya sadece bakması yönetim olgusunu ortaya çıkarmaz, onu bir yere doğru hareket ettirmek gibi bir gayelerinin olması gerekir (Berkley ve Rouse, 2004:5-6).

Yönetim, kaynakların (maddi ve beşeri), belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için düzenlenmesi ve kullanılması faaliyeti ya da süreci olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanım, eşyanın ve insanların yönetimini birlikte içermekte ve dolayısıyla işletme yönetimi ve kamu yönetimini de kapsamaktadır. Eşya, çeşitli şekillerde bir araya getirilip düzenlenebildiği ve değişik biçimlerde dönüştürebildiği halde, sevk ve idare edilememektedir. Sevk ve idare, şuurulu bir varlık olan insanla ilgilidir ve ona özgü bir faaliyettir (Eryılmaz, 2016: 3-4).

Kavram olarak siyaset; devlet işlerini yürütme, ülkeyi idare etme, devletler arası ilişkiler kurma ve yürütme sanatıdır. Öteki bir anlamı da herhangi bir konuda takip edilen yol, metot şeklindedir. Siyaset ise arapça bir kelimedir. At eğitimi ve bakımı anlamlarına gelmektedir. At bakıcısı olan seyis kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Bugün, arap camiasında siyaset rezil etmek anlamında kullanılmaktadır. Türk-Osmanlı geleneğinde politika kelimesi devlet yönetme sanatının yanında, devlete karşı işlenen kabahatlere verilen veya amme düzenini sağlamak için verilen cezaları da ifade etmektedir.

‘‘Siyaset nedir?’’ diye bir soru sorulduğunda çeşitli yanıtlar alınmaktadır. Bir görüşe göre siyaset, yaşayan insanlar arasında bir mücadele ve çatışma halidir. İnsanların sosyo-ekonomik durumları gereği farklı fikirleri ve yararları vardır. Aralarındaki farklılıklardan doğan eğilimler ve çatışmalar siyasetin varlık sebebini oluşturur. Bu çatışma ise iktidar gücüne sahip olmak için toplumdaki değerlerin paylaşılması çabasıdır. İnsanlar, fikirlerini ve ideallerini bu yolla uygulayabileceklerini düşünmektedirler. Buna, iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı yararların paylaşımı denilebilir (Kapani, 2007: 20).

Asıl amacı topluma ihtimam olan ve hem de toplumun yansıması olan siyaset ve bürokrasi, her zaman eleştirilerin merkezinde olmuşlardır. Toplumlarda yöneten ve yönetilenler olduğu müddetçe yönetilenlerin, kendilerini yönetenler ve idare biçimi ile alakalı konuşmaları, beğendiklerini övmeleri, beğenmediklerini yermeleri doğaldır. Varlığını ve sürekliliğini halka borçlu olan siyaset ve bürokrasinin toplumdan bağımsız olması imkansızdır. Bundan dolayı topluluğun beklentileri, talepleri ve gereksinimleri de politika ve bürokrasinin istikametini ve yapacaklarını belirlemede etkilidir. Toplumdan politika kurumuna yönelen taleplerin bir kısmı ile siyasetçilerin karşılaştıkları olaylar esnasında gösterdiği tavırlar, etik tartışmaları da bununla beraber getirmektedir (Akyüz, 2009: 93).

Siyaset kendine has anlatımla bireylerin inançlarını etkiler, inançları oluşmamış olanları inanç sahibi kılmak ve sonunda bireyleri kendi taraftarı yapmak amaçındadır. Böyle yaklaşıldığında siyasetin sorun çözme sanatı olmaktan çok, yönlendirme özelliği ortaya çıkmaktadır. Siyaset sanatında kitleleri ikna etme becerisi önemlidir. Siyaset belli bir dünya görüşünden yola çıkarak halkı yönetmek, bunun için bir organizasyon kurmak demek olduğuna göre, fikir ve yönelişlerin de taşıyıcısı olmaktadır (Akyüz, 2009: 95).

Kapani'ye göre siyaset nedir, sorusunun birçok cevabı bulunmaktadır. Bir görüşe göre siyaset, yaşayan insanlar arasında bir mücadele ve çatışma hali olarak tasvir edilmektedir. İnsanların sosyo-ekonomik durumları gereği farklı fikirleri ve yararları vardır. Aralarındaki farklılıklardan doğan eğilimler ve çatışmalar siyasetin varlık sebebini oluşturmaktadır. Bu çatışma ise iktidar gücüne sahip olmak için toplumdaki değerlerin paylaşılması çabasından meydana gelmektedir. İnsanlar, fikirlerini ve ideallerini bu yolla uygulayabileceklerini düşünmektedirler. Buna, iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı yararların paylaşımı denilebilir. Max Weber'e göre de siyaset, devletlerarası ya da bir devlet içindeki gruplar arasında iktidarı paylaşmak ya da iktidarın paylaşımında etkin olmak için verilen mücadele olarak tanımlanır (Kapani, 2007: 26).

Siyaset geniş anlamı ile iktidar mücadelesi olarak tanımlanırken dar anlamı ile bazı insanların diğer insanları yönetmesi olarak ifade edilir. Yönetenlerin hiçbir birincil ilişkide bulunmadığı yönetilenlerin kaderlerini tayin edebilme yetisi, siyasetin içinde yöneten yönetilen ilişkisini hiyerarşik bir yapıya bürümektedir. Bu hiyerarşik yapı içerisinde dengeyi kuran kimi zaman maddi kuvvet kimi zaman ikna olsa da siyasetin doğasında var olan güç ilişkisinin niteliği değişmemektedir. Siyasetin bu hiyerarşik yapısı içinde yönetilenler kendilerini yönetenlerin getirdiği yasaklamalara boyun eğme, bazı insanların kendilerinden daha üstün olduğunu ve kendi yaşamı hakkında karar verecek niteliğe sahip olduğunu kabullenme gibi egoyu zorlayan koşulları içlerine sindirmeleri gerekmektedir. Yönetenler ise başkalarının hayatı üzerine karar alırken, bunu yapmaya hakları olduğunu hem kendilerine hem de yönetilenlere inandırmak zorundadırlar (Polat ve İkiz, 2015: 162).

Siyasetçinin ahlak konumu sıradan bir insanın ahlak konumundan çok büyük bir farklılık gösterir. Bu farklılığı kavramaya çalışmak ve nedenleri üzerinde kafa yormak, siyaset – ahlak ilişkisinin özgüllüğünü ortaya koymak için zorunlu olmaktadır. Siyasal ahlak konusunda yapılabilecek her tartışma ve çözüm önerisi, ancak bu özgül niteliğin göz önünde bulundurulması ile anlam kazanacaktır (Alkan, 1993: 107).

Siyasetin varlığından doğan bir ahlak sorunu vardır. Ahlakın insanlar arasında eşitliği kabul ettiğini düşünürsek, varlığından kaynaklı yöneten ve yönetilen arasındaki eşitsizliği kurumsallaştıran siyaset, ahlaka aykırı düşmektedir. Yönetenlerin neden yönetilenlerin yönetme hakları olduğu konusunda ikna etmeye dayanan çok çeşitli meşrutiyet kuramları üretilmiş, bu teoriler siyaset bilimi ve siyaset felsefesinin başlıca konuları arasında yer almıştır. Siyasal ahlak, siyasal farklılaşma ile ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli sürmesini sağlayan toplumsal normlardır. Siyasal ahlakın

kapsamı da ahlakın kapsamı gibi yapılmaması istenen tavırlarla yapılması beklenen tavırlardan oluşmaktadır (Polat ve İkiz, 2015: 168).

Yapılması istenen tavırlar toplumdan topluma farklılık gösterse de somut ve evrensel siyasal ahlak ilkelerinden bahsedilebilir. Örneğin; siyasal gerçekliği saptırmama, halkı aldatmama gibi yapılması beklenen tavırlar ise siyasal görevlerin yerine getirilmesi, verilen sözlere uyulması şeklinde örneklendirilebilir. Genel olarak siyasal ahlakta “yapmamalısın” kalemi “yapmalısın” kaleminden fazladır. Bunun nedeni de toplumsal evrimin yapılmaması gereken tavırı saptayıp yapılması gereken tavırı saptayacak düzene erişememiş olmasıdır. Ayrıca siyasal ahlak yönetim biçimine de göre değişiklik gösterir. Monarşik bir sistemle temsili sistemlerde siyasal ahlak kuralları farklılık gösterir. Siyasal ahlakın yapılmaması gereken tavırlar ve yapılması beklenen tavırlar sütunlarından oluşan gündemine bir göz atmak bile içeriğin büyük ölçü de kurulu toplumsal siyasal düzenin biçimine bağlı olarak değiştiğini gösterir (Şenel, 1993: 258-260).

Uygulamaya geçildiğinde ise siyasal alan ile yönetim alanının iç içe geçtiği görülmektedir. Bu nedenle siyasal ahlak kadar yönetsel ahlak kavramını da tanımlamak oldukça önemlidir. En temel anlatımıyla yönetsel ahlak, idarecilerin iş ve işi yapanlara karşı tutumlarını iyi ve kötü olarak anlatmaya çalışmaktadır. Siyasal ahlakta da olduğu gibi yönetsel ahlak da kamuidarecisinin kamu ihtimamını yerine getirirken yapması beklenen ve yapması beklenmeyen tavırlarını açıklamaya çalışmaktadır. Ahlakı tavrı çok önemli ise kamu yönetiminde de ahlaklı olmak önem kazanmaktadır. Ancak sadece kamu yönetimi ahlakı üzerine düşünmek tek başına yetersiz kalmaktadır. Kamu yönetimini de yeniden düşünmek gerekmektedir. Yönetim anlamında ahlakı yozlaşmaların kalıcı çözümü kamu idarecilerinin kamu ihtimamını yerine getirirken sergilediği tavırların ahlakı değerlere göre standart hale getirerek mümkün olmaktadır (Kılavuz, 2003: 32-44).

Yukarıdaki bilgilere bakılarak yönetsel ahlak, kararların verilmesinde tutarlı, tarafsız ve gerçeklere dayalı olmayı, bireylerin varlık ve bütünlüğüne saygı, herkes için en iyi olacak eylemlerin seçilmesini ve eylemlerde hakkaniyet, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, sorumluluk, saygı, açıklık, sevgi, demokrasi, hoşgörü gibi evrensel değerleri temel almayı sağlayan, idarecilere eylemlerinde yol gösteren tavrı ilkeleri olarak tanımlanmaktadır (Kuzu, 2019: 13).

Kamu yönetimi etiği 1970’li yıllarda Dünya’da ve Türkiye’de tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle Batı ülkelerinde siyasal ve yönetsel olaylardan sonra kamu görevlisinin etik tavırları sorgu konusu olmuştur (Öktem ve Ömügönülşen, 2005: 231).

Kamu yönetiminde kamu ihtimamını yerine getiren kamu görevlilerinin yapmış oldukları eylemler ile ilgili karar aşamasında ortaya koydukları düşüncenin temeli, tavrın ahlakı ve ahlakı olmamasını belirlemektedir. Bu konuda felsefe disiplininde iki ana düşünce bulunmaktadır. İlki kamu görevlisinin eyleminin sonucuna odaklanırken diğeri eylemin niyetine odaklanmaktadır (Akarsu, 1982: 10).

Fayda sağlama düşüncesi teleolojik anlamda etik için çok önemli olmaktadır. Bu görüşün

öncülerinden Machiavelli ve Weber bu ahlak anlayışında ahlaki tavrın temelini egoizm düşüncesine dayandırmaktadır. Bu görüşün ana mantığı bireyin doğru tavrı kendi çıkarını sağlayacak tavidir ve tüm bireyler kendileri için iyi olacak şeyi istemektedirler sonuç olarak kişisel çıkarlar toplum çıkarına kayacaktır (Kılavuz, 2003: 81).

Machiavelli ve Weber'in egoist teorisinde sonra Bentham ve Mill'in faydacı yaklaşımı bu ahlak teorisinin temel görüşlerindedir. Bentham, birey, yaptığı tüm ahlaki tavlarda toplumun mutluluğunu göz önünde tutarsa kendi çıkarlarında toplumun çıkarlarıyla aynı olacağını savunmaktadır. Teorinin özü olan birey, kendi çıkarını sağlamak için toplumu mutlu etmekten geçeceği gerçeğinin farkında olarak ahlaki tavrını yapmaktadır (Akarsu, 1982: 139).

Ahlak, iyiliğe ulaşmak için bireyin kendisini zorunlu hissettiği görevler ve bu görevlere ilişkin kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ahlak kuralları ise zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterse de özü gereği temeldeki ahlak niyeti değişmemektedir. Kant da teorisinde bunu vurgulamaktadır. Deontolojik yaklaşıma göre kamu görevlisine ahlaki değerler ve ilkeler benimsetilmiş ise karar verme aşamasında bu ahlaki değerlere göre karar verecektir. Böylece sonucu ne olursa olsun kamu görevlisi ahlaki ilkelere göre hareket etmiştir. Kamu yönetimi açısından bu ahlak ilke ve faziletler kamu görevlilerinin uyması gereken kurallar olarak tanımlanabilir (Usta, 2011: 44).

Kamu yönetimi etiğindeki ikinci önemli yaklaşım ise ahlaki yaklaşımın temelini dikkate almaktadır. Önemli olan tavır neticesinde gerçekleşen sonuç değil tavra sebep olan ahlaki yükümlülüktür (TÜGİAD, 1992: 26). Bu yaklaşımın öncü de Kant ve teorisidir formel ahlak.

Kant, insandaki saf zihin ve ahlaki değer olarak yansıyan vicdanı sayesinde birey fiziksel ve biyolojik doğasından kaynaklanan ihtiyaçlarına karşı gelerek insani ödev duygusunun gereğini yapmaktadır (Kılavuz, 2003: 65). Kant formel ahlak teorisinde faydacı yaklaşımı savunanlardan farklı olarak bireyin ahlaki tavidaki iyi niyeti üzerinde durmaktadır. İyi niyete dayanan her tavrın sonucuna bakılmaksızın ahlaki tavır olarak tanımlanmaktadır.

Ahlak, iyiliğe ulaşmak için bireyin kendisini zorunlu hissettiği görevler ve bu görevlere ilişkin kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ahlak kuralları ise zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterse de özü gereği temeldeki ahlak niyeti değişmemektedir. Kant da teorisinde bunu vurgulamaktadır. Deontolojik yaklaşıma göre kamu görevlisine ahlaki değerler ve ilkeler benimsetilmiş ise karar verme aşamasında bu ahlaki değerlere göre karar verecektir. Böylece sonucu ne olursa olsun kamu görevlisi ahlaki ilkelere göre hareket etmiştir. Kamu yönetimi açısından bu ahlak ilke ve faziletler kamu görevlilerinin uyması gereken kurallar olarak tanımlanabilir (Usta, 2011: 44).

Kamu yönetimi ahlakı, toplumdaki genel ahlak anlayışına sahip bir bireyin kamu yönetiminin bir parçası olduğu zamanki görünümüdür. Kamu görevlisinin aldığı ücreti hak etmesi, görevlerini doğru ve zamanında yapması ast ve üstlerine uygun davranması ahlak anlayışını göstermektedir

(Kılavuz, 2003: 44). Kamu görevlisi kamu çıkarını gözetmek durumundadır. Bu nedenle kamu gücünü kullandığı her iş ve işlemde önceliği kamu çıkarı olmalıdır.

Kamu yönetimi etiği kamu görevlilerinin ve idarecilerinin ahlak dışı tavırlarının yanında karşılaştıkları çıkar çatışmaları ve ikilemleri çözmeye noktasında da yardımcı olacak ilkelerle ilgilenmektedir (Çevikbaş, 2006: 270).

Sonuç olarak kamu yönetimi etiği, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin kamu ihtimamlarını yürütürken tarafsızlık, dürüstlük, saydamlık vb. gibi bir çok ahlaki değerleri göz önünde bulundurmaları gerekir.

Kamu yönetiminde, dört çeşit etik düzeyler bulunur bunlar; bireysel etik, profesyonel etik, kurumsal etik ve sosyal etik.

Bireysel etik; kişilerin sahip oldukları manevi değerlerle ilgilidir. Bireysel etik değerler daha çok çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenir.

Profesyonel etik, bireyin daha çok mesleki alanda çalışırken göstermiş olduğu davranışlarla ilgilidir. Aslında daha çok çalışma hayatında kendi çalıştığı kurumun kurallarına uymasındır.

Kurumsal etik; örgütlerin kendi içlerinde yapmış oldukları yönetmelikler ve tüzüklerinde belirtmiş oldukları etik tavırları ifade etmektedir.

Sosyal etik ise; bir grubun veya topluluğun kendi aralarında çevresel faktörlere göre düzenlediği manevi değer yargılarıdır. Bu yargılara göre şekillenmiş davranış kalıplarını ifade etmektedir.

Kamu yönetimin çeşitli etik düzeylerine inceleyecek olursak bu düzeylerin temelinde bireyin ve toplumun faydasını gözetecek değerlerin ve tavırların var olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bir toplumun fayda görmesi için öncelikle o toplumu oluşturan bireylerin kişisel ahlak kurallarına uymaları gerekmektedir. Kişisel ahlak değerlerine sahip olan her birey toplumun faydası için öncülük edecektir (Eryılmaz, 2016: 405).

Etik konusunun daha net ortaya konulabilmesi için konuyla ilgili geliştirilen kuramların incelenmesi gerekmektedir. Felsefe düşünürlerince oluşturulan ve geliştirilen, felsefe biliminin bakış açısının ağırlıkta olduğu bu kuramlarda etiğe ne gibi anlamların yüklendiği, herhangi bir durumda doğruyu/yanlış ayırt etmeyi hedefleyen kuralları ve kuramların uygulanmasıyla ilgili olduğu söylenebilir (Eryılmaz, 2016: 407).

Günümüzde etik alanındaki çalışmalar dört başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bunlar; betimleyici etik, normatif etik, meta etik ve uygulamalı etik.

Betimleyici Etik: Ahlâk konusuna dâhil olan pratiklerin bilimsel şekilde ele almasının bir neticesi olarak ahlâk ve ahlâki fiil ilişkisinde meydana gelen sonuçlarla veya olması gereken sonuçla

alakalıdır ve ahlâki inançlarımızla alakalı sosyolojik veya psikolojik vakaları ifade eder (Cevizci, 2002: 6). Bu sebeple betimleyici etik, kural olarak benimsenmiş ilke bildirmek veya norm koymak yerine, yalnızca insan fiil ve tavırlarını gözlemleyerek eylemlerin sonuçlarını tasvir eder veya açıklamaya çalışır denilebilir (Önen ve Yıldırım, 2014: 110). Kısaca bu etik anlayış; kural ve norm belirlemek yerine, yalnızca insan tavırlarını izleyerek eylemlerin neticelerini açıklar ve dolayısıyla insanların hali hazırda nasıl davrandıklarını ve bu tavırların sebepleri ile ilgilenmektedir.

Normatif Etik: Tavırın ya da fiilin ne şekilde olacağı, hayatın nasıl sürdürüleceği veya nasıl bir birey olunmalı gibi çıkmazlara bazı ölçütler getirerek izah etme gereksinimi duyar. Normatif etikte ahlâki arzuların ya da kuralların açıklanmasından ziyade; eylemin nedenine bağlı olarak temellendirilmesi hedeflenir. Normatif etik, bu hedefe ulaşırken “en üst iyi”yi kaynak gösterir. Normatif etik kişilere, mevcudiyetlerine, neyin doğru ve neyin yanlış; neyin iyi ve neyin kötü olduğuyla ilgili; hangi vaziyetlerde ne şekilde hareket etmeleriyle ilgili; hayatlarında hangi hedeflerin ardından koşmaları, yaşantılarını ne şekilde sürdürmelerinin icabı hususunda malumat veren; dolayısıyla da bireylerin ahlâki fiil ve eylemleri açısından düzenleyici kural ve ilkeler bildiren bir kavramdır (Cevizci, 2002: 7-8). Buradan hareketle de normatif etik için denilebilir ki söz konusu normlarla kişiye hayatı sırasında kılavuz olur ve kullanması gereken ilkelerin benimsenmesini sağlar. Bunun yanında, hayatımızı nasıl devam ettirmemiz gerektiğini anlatan ahlâki normları inceleyerek adil bir sosyal hayatın ne gibi öğeleri ihtiva etmesini gerektiğini ortaya koyarak bir bireyi ahlâken iyi olarak açıklayan unsurların neler olduğunu irdeleyerek bireyin ahlâki açıdan noksan kalan yanlarını tamamlamaya çalışır (Önen ve Yıldırım, 2014: 110). Kısacası normatif etik, “Hangi tavır fiillerinde bulunmalı?”, “Nasıl bir ömür geçirmeli?” veya “Nasıl bir birey olunmalı?” gibi suallere cevap aramaktadır.

Meta Etik: Anglo-Sakson felsefe alanından meydana gelmiş bir mefhumdur. Meta etik, normatif etiğin meydana getirdiği ahlâki hükümler hususunu inceleyip, bu hükümlerde bahsi geçen unsurları ve söz konusu hükümlerin anlamlarını, fonksiyonlarını ve birbirleriyle olan münasebetlerini irdeler. Bu noktadan hareketle meta etik, ahlâki yaşamla alakalı düşünceler öne süren dolayısıyla da normatif etiğin de bir üst seviyesine çıkma ve onun üzerinde bir ifade olma çabası içerisindedir (Cevizci, 2002: 10). Diğer bir deyişle meta etik “iyi” ve “gerekliğin” ne anlama geldiği ile ilgilenip doğru ve yanlışlarla ilgili görüş ve inançların nasıl temellendirilip ve haklılaşacağını da araştırır. Dolayısıyla meta etik, dolaylı sonuçları haricinde eylem ile ilgili olarak hiçbir ahlâki ilke veya hedef önermemekle birlikte; esasen felsefi çözümlerden oluşmaktadır.

Uygulamalı Etik: Bu etik çeşidi, değişik iş ve çalışma alanlarında ihtimam sağlanırken muayyen vaziyetlerde meydana gelen etik güçlüklerin, tercihlerin, prensiplerin, ölçülerin, ahlâk kuramları ile unsurlarının belli bir mevzuya tatbik edilmesi üzerinde çalışır. Ancak farklı alanlarda uygulamaların olması, çeşitli meslek gruplarının kendine has değer, kural, ilkelerinden kaynaklandığı söylenilebilir (Önen ve Yıldırım, 2014: 110-111).

Dört kavramla da yakından ilgili olan etik kuramlar ise teleolojik, deontolojik ve fazilet etiği adlarıyla üç teori şeklinde açıklanmıştır.

Teleolojik anlayışa göre kişinin eyleminin ahlâki olup olmayışı sadece o eylemin sonucuna bakarak hüküm verilmektedir. Yani sonuç iyiye eylem doğru ve ahlâka uygun olarak, sonuç kötüye de eylem yanlış ve ahlâka uygun olmayan bir eylem olarak kişiler tarafından kabul edilir. Yani bu yaklaşım kişilerin tavırlarının sonuçlarına odaklanarak, tavrın iyiliğini ya da kötülüğünü; doğruluğunu veya yanlışlığını tavrın sonucuna bakarak ahlâka uygunluğunu değerlendirir denilebilir. Böyle bir durumda fiilin doğru ya da yanlış olduğu yönünde karar alabilmek için neticeye ve etki eden unsurların neler olabileceğine bakılması gerekmektedir. Dolayısıyla herhangi bir fiilden etkilenecekler namına karar alan ve bunu uygulayan kişinin, özgür ve serbest bir birey olması gerekir ki ancak bu şekilde bireyin tesir altında kalmadan doğru kararı alması ile (Ünder, 2013: 22-26). Bu iki anlayışa kısaca değinmek gerekirse: Egoizm göre etik bir karar alma durumunda egoist birey büyük olasılıkla kendi yararlarına en fazla katkıyı sağlayan opsiyonu seçecektir. Bunun sebebi ise egoistlere göre kişiler, kendileri için en iyi sonucu meydana getirmesi sebebiyle ona göre tavır ve eylemler sergileyeceklerdir (Yaman, 2018: 21). Faydacılığa göre, eğer bir tavır ve eylemin neticesinden ne kadar fazla insan en iyi şekilde yararlanırsa ahlâki açıdan o eylem doğrudur mantığı hâkimdir. Diğer bir deyişle bu yaklaşımda bir eylem ya da tavır toplumdaki kişiler için maksimum faydayı sağlamalıdır. Dolayısıyla faydacılar, karar alınırken azami toplam yararı meydana getirecek şekilde kararın alındığını/alınması gerektiğini belirtirler (Ünder, 2013: 25-29).

Sonuç olarak egoizm ve faydacılık kuramları bir kararın neticesinde meydana gelen doğru ve yanlış hitap etse bile bunu farklı şekilde yaparlar. Yani egoizm neticenin karar vereni ne şekilde etkilediğine, faydacılık da topluluk içerisinde daha fazla sosyal faydaya odaklanır.

Deontolojik anlayışa göre ise bir tavrın değerini o tavrın sonuçlarından çok, tavrın sergilenmesine sebep olan iyi ya da kötü isteğe bağlanmaktadır. Diğer bir deyişle eylemin sonucundan ziyade; bir tavır iyi ve güzel olanı yapma isteğinden kaynaklanıyorsa o tavır ahlâkidir düşüncesi hâkimdir. Kişileri bu arzuya yönlendiren de sahip oldukları görev, ödev ve zorunluluklar olarak belirtilebilir (Yaman, 2018: 22). Deontolojistler için toplumdaki her bir kişi için bahsi geçen zorunluluklar mevcuttur ve bu zorunluluklar neticelerine bakılmaması gereken tavır ifa edilmelidir. Dolayısıyla bu teoriye göre meydana gelen doğruluk veya yanlışlık, tavrın temel kaynağındaki ahlâkın kıymetine bağlanmaktadır. Bir fiil, iyi olanı gerçekleştirme iradesiyle meydana gelmişse o fiilin ahlâki olduğu varsayılır ve teoriye göre etik tavır, kişinin görevini yerine getirmesini ele alarak görevin yerine getirilmesini doğru, yerine getirilmemesini de yanlış olarak nitelendirilir (Önen ve Yıldırım, 2014: 120-125).

Deontolojik teori kendi içerisinde haklar yaklaşımı ve eşitlik yaklaşımı olarak ele alınmaktadır. Haklar yaklaşımına göre her tavır ve tutum evrensellik ilkesi bünyesinde bir sebebe dayanmalıdır. Eşitlik yaklaşımına göre de fiil ve tavır sergilerken eşitlik, hakkaniyet ve tarafsızlığı dikkate alan bir yaklaşımdır. Buradan hareketle de deontolojik teorinin ahlâki ilkeleri ve değerleri kamu görevlileri tarafından kabul edilip benimsenmişse, kişi karar verirken bu ilke ve değerleri göz önüne alarak karar verecektir. Dolayısıyla deontolojik teoriler, kamu yönetimi bakımından kamu görevlilerinin uyması gereken kuralların tümü olarak da kabul edilebilir (Usta, 2011: 44).

Fazilet etiği kavramı ise günümüzde karakter manasında söylenilip, doğru fikir aracılığıyla yönetilen, belli faaliyetlerde meydana gelen alışkanlıklar olarak açıklanır. Yaklaşımın cevap aradığı “nasıl yaşamalıyız?” sorusuna karakteri içinde barındıran “fazilet” kavramını baz almasıyla; ahlâki kurallar ile kanunlardan yola çıkan “ödev” veya “sorumluluk” gibi kavramlarla temelli ahlâk doktrinleriyle zıtlık içindeki etik teorisi olduğu ifade edilebilir. Yaklaşımın müdafileri, “fazilet”i tepeye yerleştirip, ahlâkla alakalı öteki mefhumların fazilete indirgenebileceğini veya bu mefhumların yalnızca fazilet vasıtasıyla açıklanabileceğini varsaymaktadırlar (Ünder, 2013: 35-37).

Bahsedilenlerden çıkarımla da fazilet etiği; doğuştan kazanılmayan huy ya da alışkanlık olarak tarif edilerek belli durumlarda belli tavırlarda bulunma eğilimini kapsamaktadır. Buradan hareketle de çevresel faktörlerin de kısmen etkisinin olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle fazilet etiği; herhangi bir şekilde doğuştan gelmeyen huylar veya kazanılmış karakter nitelikleri olarak varsayılır ve huy, cazibe veya çekingenlik gibi ferdi niteliklerden ziyade karakter nitelikleri olarak belirli hallerde belirli tavırlar sergileme meylini ihtiva etmektedir. Bunlar bireyin zekâsını kullanmadan veya bir sanat yeteneği gibi sahip olabileceği yetenekler veya beceriler olarak kabul göremezler. İnsana yakışır bir hayat biçimi için faziletin önemini vurgulayan bu görüş, bireyin ahlâki açıdan sağlam bir karaktere sahip olabilmesi ya da salâhiyetleşebilmesi için gereksinim duyduğu bir “görev bilinci”nden ziyade “ahlâk olarak iyi”nin veya “fazilet”in karşılığının tam olarak neye denk geldiğinin bilinmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tüm bunlardan çıkarımla da fazilet etiğinin merkezinde eylem ve tavırlardan çok, eylemde bulunan bireyin karakterinin bulunduğu söylenilir ve ayrıca fazilet etiğini kişinin parçası olmuş, kişinin özüne kök salmış ve bireyi açıklayan alışkanlıklar olduğu ifade edilebilir (Ünder, 2013: 35-37).

Son olarak denilebilir ki fazilet etiği; dürüstlük, vicdanlılık, adil olma gibi özelliklere sahip faziletli ve karakterli bireyler tarafından yapılan tavırların ahlâken doğru fiiller olduğunu belirterek faziletli bir karakter oluşumunu ve alışkanlık kazanımını da ahlâken doğru bir tavıra yönelik ilk adım olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Devletlerin faaliyet alanları genişledikçe kamu idarecilerinde ellerindeki güç ve salâhiyetler artmıştır. Bu durumda halk daha çok yönetilen konumda olur. Kamu idarecileri ellerindeki güç ve salâhiyetleri kullanırken ahlak dışı tavır gösterme olasılıkları artacaktır. Kamu görevlilerinin ahlak dışı tavırlarını önlemek için kamu görevlilerinin tavırlarını standart hale getirmek gerekmektedir (657 sayılı Devlet Memurları Kanunu).

Bu tavırların standart hale gelebilmesi için de kamu idarecisinin halkın elindeki gücü ve salâhiyeti sınırlayabileceğinin bilincinde olması gerekmektedir.

Kamu İhtimamı, bir kamu tüzel kişisi veya onun denetimi altında bir özel kişi tarafından yürütülen kamu yararı amacına yönelik faaliyetlerdir. Diğer bir ifadeyle kamu ihtimamı, kamu tüzel kişisi tarafından sağlanan veya üstlenilen kamu yararı amacına yönelik bir faaliyettir. Kamu ihtimamı, kamu tüzel kişisi tarafından kamu yararına yönelik faaliyetlerdir. Kamu yararı esas alınarak kamu

tüzel kişisi tarafından üstlenilen veya bizzat yapılan ihtimame kamu ihtimamı denilmektedir (Gözler, 2003: 219). Temel amacı kamu yararı olması itibarıyla sorumluluğu ve her türlü denetimi kamu otoritesi tarafından üstlenilen ihtimame kamu ihtimamı denilmektedir. Kamu ihtimamlarının bireysel fayda gözetmeksizin toplumun faydasını sağlama amacıyla yapılması gerekmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmeler kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte toplumsal yapı hızla değişmiş ve bu değişim ahlaki değerlere de yansımıştır. Bu demek oluyor ki teknolojik gelişmeler ile ahlak değerlerin değişmesi arasında paralellik vardır (Güngör, 2000: 23).

Birey doğumuyla birlikte biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim gibi birçok süreçten geçmektedir. Ahlaki gelişim bireyin kişilik gelişiminde önemli bir süreçtir. Birey toplum içinde neyin iyi neyin kötü olduğuna ait farkındalığını bu gelişim sürecinde edinmektedir. Ahlak kavramı psikoloji alanının temel inceleme alanlarına girmektedir. Psikolojik açıdan ahlak sorunu bir gelişim sorunudur. Birey, doğumundan yetişkinliğine gelinceye kadar ki süreçte psikolojik ve sosyal açıdan değişim yaşamaktadır. Bu değişimin bir kısmı olgunlaşma bir kısmı ise gelişimdir. Olgunlaşma kısmı biyolojik ilerleme örneğin yürüme, gelişim kısmı ise toplumsal alandaki tecrübelerini ifade etmektedir (Güngör, 2000: 24).

Birey için ahlaki gelişim, zekâ ve duygusal gelişimden bağımsız olamaz. Ahlaki değerlerimiz duygu, bilgi ve tavır olaylarının bütünüdür. Gelişim psikologları bireyin gelişmesinde olgunlaşmanın önemini vurgulamaktadırlar. Birey çevreden aldıklarını zihninde süzer ve çevreye geri dönüş olarak zihninin içindekileri yansıtır. Kısacası birey sadece çevresel faktörleri benimsemekle kalmaz kendi zihin süzgecinden geçirerek çevreye anlam katar. Bireylerin çevreden edindikleri bilgiler birbirinden bağımsız değildir. Bu bilgiler birbirlerini tamamlayan öğrenme olaylarıdır (Güngör, 2000: 26).

Çevre ile olan bu etkileşim birey için bir tavır kalıbı oluşturur. Birey ahlaki tavır başkaları istediği için mi yoksa kendi istediği için mi yapar. Bu soru psikolojik ahlak kuramlarının temelini oluşturmaktadır.

Ahlak kuramlarının temelini oluşturacak soruya cevap verecek olursak şu örneği verebiliriz; bir çocuk anne ve babasının tavırlarını izler ve bu tavırları örnek alarak yapmaya başlar ve biz burada bireyin ahlaki tavırlarda başkalarının isteklerini ve tavırlarını esas aldığını görebiliriz. Fakat bireyin büyümesi, gelişmesi ve her şeyden önce düşünebilen bir birey olacak yaşa gelmesi bu psikolojik kuramların cevaplarını şekillendirdiğini, mutlak bir cevap olmadığını söyleyebiliriz.

Psikanalitik ahlaki gelişim kuramları gelişme kuramları ile sosyal öğrenme kuramlarının ortasında bir yerdedir. Kognitif ahlaki gelişim kuramları bireyin gelişmeler sonunda kendi başına edindiği ahlaki değerleri incelerken, sosyal öğrenme kuramları ise toplumun etkileri altında edindiği ahlaki değerleri inceler. Psikanalitik teori ise bireyin ödipal dönemi sonuna doğru beliren ve baba ile olan ilişkisini benimsemesi sonucunda ortaya çıkan ahlaki gelişimdir. Öncülerinden biri olan Sigmund Freud'a göre çocuk ahlakı kendisine model olan kişiler yolu ile öğrenir. Kısacası erkek çocuk için

baba, kız çocuk için anne çocuğa ahlaki öğreten kişidir. En temelde iş cinsiyet kavramına dayanmaktadır, çocuk cinsiyetinin farkında olmasıyla kendi cinsinden olanı örnek almayı öğrenmektedir. Çocuk anne ve babasının hayatını yöneten kurallara uyması gerektiğini anlamaktadır. Önceleri kurallara uymadığında ceza veren anne baba iken bu dönemde kendi cezasını kendi vermektedir. Freud'a göre bu durum vicdan ile açıklanır. Vicdan bireyi topluma uygun olan tavır göstermeyi, uygun olmayan tavır da yapmamasını sağlamaktadır. Birey ödipal dönemin sonunda anne ve babasının kişilik özelliklerini yanında sahip oldukları gelenek görenek ve ahlaki değerlerini de benimsemiş olur (Güngör, 2000: 57).

Freud'a göre vicdan sadece öğrenme ile gerçekleşmez, bireyin cinsiyetini benimsemesiyle birlikte gerçekleşir. İlk başlarda kız çocuk da erkek çocuk da anne ile bağlanırken üç yaş sonrası ödipal dönemde kız çocukları anneye erkek çocukları babalarını rol model olarak alırlar. Erkek çocuk bu döneme geçtiğinde anneye olan bağının babası tarafından cezalandırılacağı korkusu ile bastırır ve babaya yönelir. Aynı durum kız çocukları içinde geçerlidir. Sağlıklı bir ödipal dönemin sorunsuz atlatılması için bireyin kendi cinsinden olan ebeveynine sevgiyle yaklaşması ile mümkündür (Freund, 2002: 357-358). Freund bu ahlaki tavır ödipal döneme dayandırarak insanoğlunu içgüdülerinin tehlikelerinden korumuştur. Birinci derece akraba ile cinsel ilişki kurmayı engelleyerek en temel sosyal ahlak kurallarını oluşturmuştur.

Özet olarak bir çocuğun tavırlarını şekillendiren ve onların birey olabilmesi için ilk adımı atmalarına yardım eden aile içerisindeki üyelerdir. Çocuklar ahlak kavramını aile içerisinde öğrenmeye başlar ve bu öğrenmenin faydalı ya da zararlı olabilecek olmasını sağlayacak olan yine aile bireylerinde gördüğü tavırlardır.

Bu grubu inceleyenler ahlaki değerlerin öğrenilerek edinildiğini savunmaktadırlar. Bireyin tüm hayatı bu öğrenme süreci ile geçmektedir. Tabii öğrenme kavramı geniş anlamda kullanılır bu teoride birey doğar doğmaz doğumla edinilmeyen bilgileri etrafı ile girdiği iletişim sayesinde edinir. Sosyal öğrenme teorisinde bireyin ahlaki değerleri ceza ve ödül yolu ile herhangi bir kimseyi model (örnek) olarak gelişir. Model alınan kişiyi taklit etmek ve onun ahlaki tavırlarını benimsemek şeklinde gerçekleşir. En temelde Freud'un erkek ve kız çocukları üzerine yaptığı cinsiyete göre özdeşleşmeyi daha da geliştirerek açıklamaya çalışmışlardır. Model alınan kişinin belirlenmesi, cezanın varlığı ve etkisi konusunda teori eksik kalmış ve Freud'dan farklı bir ilerleyiş gösterememiştir (Güngör, 2000: 61).

Sosyal öğrenme kuramları diğer kuramlara göre çevre faktörünü kalıtım faktöründen daha ön planda tutmuştur. Sosyo- kültürel etkiler ile hangi tavrın yapılması gerektiği hangi tavrın cezalandırılması gerektiği hangi tavrın da model alınan kişilerden alınabileceğini belirlemeye çalışmışlardır. Gelişim belli aşamalarda değil de sürekli olarak hayat boyu devam etmektedir. Gelişimin belli dönemlerinin olmadığını ve ahlak alanı dâhil her alanda gelişimin olduğunu savunmaktadırlar (Onur, 1997: 48).

Birey doğduğu zaman belli başlı bilgilere sahip olarak doğmaktadır. Daha sonra elde edeceği

bilgileri kendi bulunduğu çevreden öğrenirler. Bireyler büyüdükçe çevrelerinden öğrendikleri bilgilerle yetinmeyip daha başka bilgiler edinmek için farklı çevrelere bakabilirler.

Bilişsel gelişimsel kuramlar ahlaki gelişimimizi bilişsel düzey ve zekâ yolu ile aşama aşama ilerlediğini savunan teorilerdir. Bu konudaki en önemli teoriler Piaget ve Kolberg'e aittir. Piaget çocuklar üzerinde düzenli gözlemler sonucunda ahlaki yargının çeşitli yaş evreleri ile birlikte ilerlediğini ve ahlaki gelişimin çocuktaki genel düşünce sistemi ile paralel gittiğini gözlemlemiştir. Bu teoriye kognitif ahlaki gelişim teorisi denir. Kolberg Piaget'in teorisini düzey düzey açıklayarak geliştirmiştir (Kuzu, 2019: 17)

- Kolberg'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Kolberg'in ahlak kuramı, ahlaki tavırlar ve bireyler arasındaki tavırları Piaget'in kuramındaki gelişim basamaklarını kullanarak anlamlandırmaktır. Kolberg kuramını oluştururken Rawls'den çok etkilenmiştir. Rawls hakkaniyeti; *"İçinde doğdukları toplumda eşit ve özgür birer vatandaş olan kişilerin üzerinde anlaştıkları sosyal bir sözleşmenin sonucudur. Ancak diğer bütün uzlaşmalar da olduğu gibi bu uzlaşma da uygun koşullar altında gerçekleşmelidir. Söz konusu koşullar, bilhassa özgür ve eşit olan kişilere hakkaniyetli davranmalı ve bazılarının diğerlerinden daha fazla avantaja sahip olmasına izin vermemelidir. Buradaki asıl zorluk arka plandaki her türlü ilgili bilgi ve durumların etkilemeyeceği bir bakış açısı vasıtasıyla uzlaşmaya varmak. Rawls buna bilgisizlik perdesi adını verir. Kişilerin sosyal dünyadaki şartlardan etkilenmemesi önemlidir. Çünkü kişilerin sahip olduğu avantaj (statü, cinsiyet) veya kişisel kazançlar verilecek olan kararları etkileyebilir."* (Cesur, 2018: 48).

Kolberg bilgisizlik perdesi ışığı altında ahlaki müzik sandalyeleri oyununu geliştirmiştir. Bu oyunda birey kendisi dahil diğerleri hakkında hiçbir şey bilmez ve birey kendisini ilgili durumdaki her bir kişinin yerine koyarak ve kendisinin de kimin yerinde olduğunu bilmediği durumlarda birey hakkaniyetli davranabilir. Kolberg neyin iyi neyin kötü olduğunun üzerinde durmaz. Asıl önemli olan ahlaki tavrın gerekçesidir. Bireyin ahlaki tavır sergileyebilmesi için ahlaki yargı yeteneğinin gelişmiş olması gerekir. Kolberg'e göre ahlaki yargıların içeriği toplumdan topluma farklılaşsa da ahlakın yapısı evrenseldir (Cesur, 2018: 50).

Ahlak Kolberg'e göre bilişsel bir yargı yeteneğidir. Ahlaki yargılama yeteneğine birbirini izleyen ve sırası değişmeyen basamaklardan geçerek evrensel hakkaniyet kuralları ile uyumlu hale gelerek sahip olunur. Bireyin gelişim aşamasında geçtiği bu basamaklar hepsi ayrı ayrı bir felsefi yaklaşımla örtüşür. İçinde bulunulan toplumsal yapı bu gelişimi yavaşlatabilir ya da hızlandırabilir ama sırası değişmez (Çiftçi, 2003: 56).

Kolberg ahlaki gelişimin 16 yaşında olgunlaştığını savunmuştur. 10-16 yaşındaki erkek çocuklar ile ikişer saatlik görüşmeler yapmış ve bu görüşmelerde onlara çeşitli ahlaki durumlarla ilgili sorular yöneltip durumlara karşı nasıl davranacaklarını sormuştur. Çocukların verdikleri cevapları bir de gerekçelendirmesini isteyen Kolberg 6 adet gelişim seviyesi belirlemiştir (Güngör, 2000:

53).

Ahlak Öncesi Çağ (Uzlaşım Öncesi Seviye): Bu çağda iyi ve kötü kuralları koyanların maddi güçlerine göre belirlenir. Doğru veya iyi olan cezadan kaçınarak otoriteye itaattir. Sosyal açıdan birey ben merkezidir. Birey kendisini diğerlerinden ayırt edemez. Tavır psikolojik yönden değil fiziksel yönden yargılanır. Bu cezalandırma ve itaat basamağı olarak adlandırılan ilk aşamadır.

İkinci aşama da ise doğru tavır kendi ihtiyaçlarını ve başkalarının ihtiyaçlarını tatmin etmektir. Bu aşamada birey ahlaki değerlerin kişilere göre değişebileceğini fark eder. Birey kendisinin ve isteklerinin farkına varmıştır. Herkesin farklı farklı istekleri vardır ve bu istekler çakışabilir dolayısıyla doğru değişkendir. Birey ahlaki tavır da eşitlik ve karşılıklı ilişkisine dayandırır (Polat ve İkiz, 2015: 145; Cesur, 2018: 60).

Kurulu Düzen Ahlakı (Uzlaşım Seviye): Bu ahlak seviyesinde toplumdaki kurallara ve otoriteye uymak esastır. Ailemize, içinde bulunulan guruba ve topluma uymak bu seviyenin değerleridir. İkinci basamağın birinci seviyesinde doğru olan başkalarını memnun etmek ve onaylanan tavır sergilemektir. Doğru tavırın nedeni hem kendi gözünde hem de diğerlerin (aile, grup ve toplum) gözünde iyi olma ihtiyacıdır. Birey bireysel isteklerinde önüne geçen paylaşımların ve duyguların farkındadır. Birey kendini başka bireylerin yerine de koyabilir (Polat ve İkiz, 2015: 147; Cesur, 2018: 61).

İkinci seviye de ise kurallara ve otoriteye uymanın yanında var olan düzeni de korumak görevidir. Birey aile ve toplumun değerlerinden çıkıp kuralları belirleyen sistemin bakış açısını dikkate alır.

Alışlagelmişin Üstünde Bir Ahlak Anlayışı (Uzlaşım Sonrası ve İlkeli Seviye): Sosyal sözleşme seviyesi olan bu seviyede temek hak ve hürriyetler aşamasına varılmıştır. Doğru tavır bütün toplumun üzerinde anlaşmaya vardığı tavidir. Kurallara ve yasalara çok önem verilmekle beraber sosyal fayda için değiştirilebileceği konusunda da uzlaşmıştır. Sosyal açıdan bu seviye toplum öncesine aittir. Birey değerlerin ve doğruların farkındadır.

Son seviye evrensel ahlak seviyesinde doğru hareket mantıklı ve evrensel olandır. Hakkaniyet insan haklarını karşılıklı ve eşitlik ilkesine dayanır. Ahlaki çıkmazların çözümü kanunlarla değil ahlaki kurallar ile çözülür. Artık toplumsal anlaşmaların temeli ahlaka dayandırılır.

Kolberg'in ahlaki seviyeleri bireyin kendi düşünceleri ile toplumun kuralları ve beklentileri arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. Birinci seviyede bireyin benliği kural ve beklentilerden dışardadır. İkinci seviyeye geldiğinde var olan otoritenin beklentileri ile benliği bir olmuştur. Üçüncü seviye de ise birey benliğini toplumun beklentilerinden ayırmış ve özgürce kendi ilkelerini ortaya koymaya başlamıştır. Zaten evrensel düzeyde ahlaki tavrılardan bahsedilmesi de son düzeyde gerçekleşir. Ancak son ahlaki düzeyde gelmek zordur.

- Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Piaget zihni gelişiminin aşamalar halinde olduğunu ve bu aşamalarda zihin yürütme yolu ile oluştuğunu söyler. Her aşama bir önceki aşamanın devamı niteliğindedir. Bu aşamalar hem biyolojik olgunlaşma hem de hayat tecrübesine bağlı olmasına rağmen her 18 birey için aynı şekilde gerçekleşir. Her çocuk için süre bakımından farklı özellikler içerse de aynı sırada aynı aşamalardan geçer (Güngör, 2000: 45).

Çocuktaki ahlaki düşünme gelişim aşaması iki temel aşamadan oluşur. Birinci aşamada çocuk büyüklerinin etkisiyle şekillenen otoriteci ahlak anlayışının etkisi altındadır. Bu ahlak düzeyinde çocuk büyüklerinin söylediklerini değişmez bir gerçek olarak görür. İkinci aşamada otonomi denilen düşünce tipine geçer. Birinci ahlak durumunda kurallar kesin ve değişmezken otonomi döneminde karşılıklı anlaşmaya bağlı olarak değişebilen bir sisteme dönüşür. Her iki aşama da zihin gelişimine bağlı olarak olgunlaşır (Güngör, 2000: 46; Polat ve İkiz, 2015: 146).

Piaget ahlaki düşünce gelişimini zihin gelişimi ve bireysel hayat tecrübesine bağlamıştır. Birinci aşamada zihin gelişimi yaşanırken 7-8 yaş ile birlikte sosyal hayatta var olmaya başlayan çocuk hayat tecrübesi edinmeye başlar. İlk aşama da çocuk ebeveynleri ile tek yönlü bir ilişki içinde olup doğru ve yanlış ebeveynlerinin doğru ve yanlışlarından ibarettir. Ahlaki düşünce gelişimi çocuğun yakın çevresi ile olan iletişimi belirler (Güngör, 2000: 47).

İkinci aşama çocuğun kendi düşüncesinin olduğunu anladığı dönemdir. Çocuk zihinsel gelişmesinin yanına hayat tecrübesini de ekleyerek ahlaki düşünce gelişimini yeni bir aşamaya taşır. Olay çocuğun yaşlılarıyla iletişime geçmesiyle başlar. Bu iletişim şekli anne ve babasıyla olan iletişim şeklinden farklıdır. Nispeten eşitler arasında bir ilişki yaşayarak olayları tartışıp ortak noktada bir ahlaki düşünce geliştirir. Artık ebeveynlerinin koyduğu mutlak kurallar yoktur. Karşılıklı anlaşmalar ile oluşturulmuş yeni kurallar vardır. İkinci aşamanın önemli noktalarından biri çocuk eşitler arasında ilişkilere girer ve tecrübeler kazanır. Anne ve babalar da çocuk ile eşitliğe dayanan ilişkilere girdiğinde ahlaki kendi dışında mutlak bir zorlayıcı bir sistem olarak algılamaktan vazgeçer. Yaşlıları ile ilişkiye giren kısacası sosyal hayata karışan çocuk iş birliğinin yanında karşısındakine de saygı duymayı öğrenir. 7 yaş öncesi anne ve babaya yalan söylemek çok kötü iken 7 yaş sonrası arkadaşlarına yalan söylemek anne ve babaya yalan söylemek çok daha kötüdür. Bu durumun nedeni ise aralarındaki ahlak kuralları dışarıdan değil kendi iş birlikleri ile oluşmuştur. Piaget'e göre hakkaniyet duygusu ikinci aşama da gerçekleşmektedir (Güngör, 2000: 47; Polat ve İkiz, 2015: 146).

Sonuç olarak Piaget'in yarattığı bu kuram, genel geçer nitelikte bir kuram değildir. Ülkeler arası farklılık göstermiştir. Hayat tecrübesi işin içine girdiğinde çocukların yetiştiği ortam kuramın işlerliği açısından önemlidir. Çünkü farklı ortamda yetişen çocuklar için sosyal ortam da benzer tavırlar gözlemlenmez. Bunun yanında ekonomik alanda yapılan araştırmalar, farklı ekonomik ortamdan gelen çocukların farklı tavır kalıpları gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Güngör ise, araştırmasında çocukların, herhangi bir alanda gösterdiği tavırı diğer alanlarda gösterebileceği

tezinin doğru olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre, yalan söylemeyi kötü kabul eden bir çocuk hırsızlık için aynı tavrı göstermeyebilir.

Ahlak tüm toplumlarda bulunmakla beraber farklı zaman aralıklarında ve farklı toplumlarda başka biçimlerde bulunur. Genel geçer bir ahlak anlayışı tartışılrsa da toplumdan topluma ahlak anlayışları değişmektedir. Toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik durumlarına göre ahlak anlayışları da çeşitlilik göstermektedir. Bunun doğal sonucu olarak da farklı farklı ahlak sistemleri ortaya çıkmaktadır (Gündüz, 2010: 81).

İnsan, toplumsal bir varlık olduğu için bireyin ahlakının içinde bulunduğu ahlak anlayışından farklı olacağı düşünülemez. Bireylerin bilişsel ahlak düzeyleri ile toplumdaki ahlak anlayışı birbiri ile yakından ilişkilidir (Polat ve İkiz, 2015: 151).

Hümanist ahlakta ise birey iyiyi ve kötüyü bir otorite tarafından değil kendisi tarafından belirlenir. Hümanist ahlakın temeli insandır. İnsan için iyi neyse ahlaka göre de iyi odur, insan için kötü neyse ahlak için de kötü odur. Hümanist ahlak bireyi ve bireyin mutluluğu önemseydiği için insanın varlığından daha üstün bir varlığı kabul etmez.

Hümanist ahlak sistemi otoriter ahlak sistemi gibi otorite yararını değil bireyin yararını öne çıkarır (Fromm, 1995: 26).

Otoriter ahlak ve hümanist ahlak sistemleri karşılaştırıldığında otoriter ahlakın egemen olduğu toplumlarda bireyler gelenek öncesi ve geleneksel düzeyde ahlaki yargılar geliştirirler. Otoritenin hâkim olduğu ahlak anlayışının dışında bir ahlak anlayışına sahip olamazlar. Çağdaş toplum mutluluğu kişisel yarar üzerine kurduğu halde bireyin amacı kendi mutluluğu değil görevini yerine getirmek olmuştur. Otoritenin kendisine dayattığı iyi olanı yerine getirmek kendi mutluluğunu sağlamaktan çok daha önemlidir (Kuzu, 2019: 24).

Polat ahlaki yaşamın başarılı bir şekilde yürütülmesi ve kusursuzluğa ulaşmak için gerekli sistemler olarak tanımlıyor. Öyleyse ahlak ilkeleri de insana göre düzenlenmelidir. Hümanist ahlak sisteminde iyi; bireyin hayat karşısında olumlu tavır takınması, kötü ise bireyin gücünün bozulması ve zedelenmesidir. İnsan hayatının değerini öne alan ve özgürlüğü her türlü ahlaki sistemin önüne koyan gelenek sonrası düzeye ulaşmış bireylerin içinde bulunduğu sistem hümanist ahlak sistemidir. Bu sistemin hâkim olduğu toplumlarda bireylerin bilişsel seviyeleri gelenek sonrası düzeye ulaşmaları otoriter ahlak sistemindeki bireylere göre daha olumlu ortamda gerçekleşmiştir (Polat ve İkiz, 2015: 154).

İnsanlık tarihi boyunca siyasal sistemler farklılaşmış ve şehir devleti, krallık, imparatorluk ve ulus devlet gibi modeller ortaya çıktı. Totaliter sistemlerin çökmeye başlamasıyla siyasal ahlak kavramı daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Totaliter sistemin çöküşü demek demokratik sistemin de doğuşu anlamına gelmektedir. Bu durum totaliter sistemin bir ahlak anlayışı olmadığı anlamına gelmemektedir. Totaliter sistemlerde otoriter ahlak hakimdir. Otoriter ahlak anlayışının çöküşüyle

yerine nasıl bir ahlak anlayışının inşa edileceği siyasal çevreler tarafından sorun haline gelmiştir. Temelde bir ahlak normu oluşturmayan demokratik sistem de çökmeye mecburdur. Demokrasi sadece belirli bir kurumu ya da belli bir normu uygulayarak benimsenecek bir siyasal sistem değildir. Demokrasi sisteminin toplum için işlevsel olması o topluma özgü ahlak kurallarının geliştirilmesiyle olmaktadır (Alkan, 1993: 33). Demokrasi sisteminde idareciler kusurlu olabilirler, idarecilerin kusurları yönetilenler tarafından tartışılır ve daha iyi olan politikalara yöneltilir. Demokrasi denilince tek bir sonuç, mükemmel bir yönetim anlayış yoktur. Totaliter sistemler ise ilahi ve insane üstüdür. Sistem mükemmeldir eleştiriye kabul etmez. İdareciler tanrı kaynaklı güçlere sahiptirler. Tüm evreni açıklama çabası içindedirler.

Totaliter sistemler, otoriter ahlak anlayışına sahiptir. Üstün ast ile olan ilişkisi, büyüğün küçükle olan ilişkisi bu ahlak anlayışını tanımlar. Kimse sisteme karşı çıkmaz ancak gönülden de bir bağlılık ve inanç sağlamaz. Bu sistemde kurallar benimsedikçe, birey özgürlüğünden yaratıcılığında sevmeye potansiyelinden ödünler vermek zorunda kalacaktır (Polat ve İkiz, 2015: 157).

Totaliter sistemlerde resmi ahlak ile resmi olmayan ahlak arasındaki fark oldukça büyüktür. Siyasal yozlaşmanın görüldüğü ahlak sistemidir. Otoriter ahlak sisteminde idareciler toplumun bozulan ahlakının kendilerinin düzeltebileceği söylemleri ile yönetime gelirler ama bu söylemlerin sonucu ise daha çok ahlaki bunalımlardır. Yönetimi sorgulayamamak, baskı ile sorunların ört bas edilmesi, toplumu ahlaki bunalım içinde bırakır. İdareciler her zaman baskı yolunu kullanmazlar bunun yanında propaganda ve siyasi öğretilerini kullanırlar. Kısacası bu ahlak sisteminde devlet ve onun varlığı bireyden çok daha önemlidir. Bu durum sistemin çöküşünün altında yatan nedenlerden biridir (Alkan, 1993: 98).

Totaliter sistemin çöküşü ve demokrasi sisteminin gelmesiyle birlikte birey ve bireyin refahına dayanan hukuksal, kurumsal ve ahlaki düzenlemelerde gelmiştir. Totaliter sistemden miras otoriter ahlak sistemi demokratik sisteme ayak uyduramamış ve yetersiz kalmıştır. Yeni bir ahlak anlayışı toplum ve birey arasında bağ kuran bireye ve bireyin yaşamına saygılı, kendisine ve başkalarına duyulan sevgiyi içine alan bir sistemdir (Alkan, 1993: 99). Demokratik sisteme en uygun ahlak anlayışı hümanist ahlak anlayışıdır.

Günümüzde sömürgecilik, savaşlar ve toprak kavgaları ahlak dışı sayılırken; insan hakları uluslararası platformda korunarak ırk, cinsiyet gözetmeden korunması ahlak kuralları içinde sayılır. Bireyden yana olan ahlak anlayışı evrensel nitelik kazanmıştır. Sonuç olarak demokratik sistemle birlikte gelişen bu ahlak sisteminin evrensel anlamda yaygınlaşması ve hukuksal temellerinin atılması gelecek için çok önemlidir.

Kamu yararına ve kamu çıkarına ihtimameden bir yönetim anlayışı kamu yönetiminin ahlaklı uygulamaları için temeldir. Ahlakın olmadığı ya da ahlaka ilgisiz ahlakı kısmen kabul eden uygulamaların kamu yararını ve çıkarını gözetmediği düşünülemez. Ahlaki değerleri temel alan bir yönetim sistemi kamu yararı için çalışacak ve kamunun isteklerini karşılayacaktır. Ahlaki değerleri

temel alan bir tavır yanlış bir sonuç verse bile burada yolsuzluk yoktur (Steinberg ve Austern, 1996: 76).

Yoldan çıkarıcı kişilerin tavırları ahlaksal ya da manevi değerlerden etkilenmemiştir. Bu kişinin kuralları ya da ilkeleri yoktur. Eline fırsat geçtiği an onu değerlendirecek kişisel çıkar sağlamaya çalışacaktır. Yoldan çıkarıcı kamu görevlileri;

- Ahlak dışı ve yasa dışı uygulamalarda bulunurlar. Yalan söyler bilgileri ve belgeleri yok ederler.
- Diğer insanların zayıflıklarından, zayıf ahlaklarından yararlanarak kendine yarar sağlamayı hedefler.
- Ahlaki değerleri benimseyip ona göre davrananları, yasa dışı olayları açığa çıkaranların hayatlarını zorlaştırırlar.
- Yasalara, kurallara karşı hileye başvurarak açıklardan yararlanmak isterler. Elleriindeki kamu gücünü kendi gücü gibi kullanırlar.
- Kişisel maddi ve manevi kazancını arttırmak için devlette var olduğu konumunu ve görevlerini kullanırlar.
- Toplumda var olan hakkaniyetsizlik verimsizlik gibi sorunların çözümünde yasalara uymak yerine kendi çıkarını gözeterek çözüm bulmayı dener.
- Kamu görevindeki yönetim anlayışını kişisel olarak kendisi ve akraba, eş, dost adına düzenlemekten kaçınmaz ve yanlış olarak görmez (Steinberg ve Austern, 1996: 79).

Sonuç olarak bu kişiler çalıştıkları kuruma tam olarak bağlanmazlar yani örgütsel bağlılıkları zayıftır. Çevrelerinde her ne olursa olsun deyim yerindeyse ‘bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın’ derler. Bu kişilerin gösterdikleri tutum ve tavırlardan dolayı insanların kamu kurum ve kuruluşlarına olan güvenleri azalabiliyor.

Görevci kişi, değişen toplumsal yapıya uyum sağlamak adına yansız olarak görev yapar ya da duruma uyum sağlar. Görevci yapıdaki kişiler yanlış fark etse bile iktidardaki otoriteye karşı gelmezler. Görevci kişiler kişisel rahatsızlık duysalar bile otorite ile birlikteliği bozmazlar. Görevci anlayışı benimseyen kamu görevlileri;

- Yasa dışı eylem ya da işleme karışmaz başkalarını da dahil etmez. Yasa dışı eylemi yapan otoriteyi de ele vermez.
- Riski olmayan büyük bir kazanç elde etmeyecekse bireysel ya da toplu ahlak dışı

eylem ya da işlem de bulunmaz.

- Tam olarak görevini yapar. Yasa ve kurallara uyar, sorun istemez.
- Birlikte çalıştığı kamu görevlilerinin ahlaksal sorunları ile karşılaştığında onlara karşı tarafsız bir durum takınır ve sorun çıkarıcı olmaz.
- Kamuya ait bilgileri minimum düzeyde paylaşır. Görevi ile ilgili bilgileri gizler.
- Görevci yaklaşımı benimseyen kamu görevlisi için kamu yararını gözeterek verilen kamu ihtimamının niteliği değil verileri dikkate alır. (iş gören başına düşen iş yükü yada verilen cezaların makbuzları ...)
- İşe geç gelenleri, sigara molasını uzatanları kuruma bağlılık ilkesi gereği gizler (Steinberg ve Austern, 1996: 81).

Bu kişiler işe sadece kendilerine verilen işleri yaparlar çalıştıkları kurumlara çok fazla etkisi olmayan kişilerdir.

Kamu yararını ve çıkarını gözetken kamu görevlisi, yönetimde ahlaklı uygulamaların temel olduğuna inanır. Başkasının sana yapmasını istemediğin tavırı başkasına yapma ilkesine inanırlar. Bu da yaşamın en temel ilkeleri olan; sağlık, özgürlük, doğruluk ve yasalar önünde eşitlik kavramlarına ulaştırır. En sonunda bu kamu görevlisi kamu yararının ve çıkarının gözetilmesi gerektiğine inanır. Ahlakçı anlayışı benimseyen kamu görevlileri;

- Ne kendisi ne de başkalarını ahlaki değerler karşısı eylem ve işlemlere sevk eder. Ne de yasa dışı eylem ve işlemde bulunanlara göz yumar. Ahlaki değerleri hiçe sayan kamu görevlilerin tavırlarını ortaya çıkarır.
- Kamu görevini elinden geldiğinin en iyisi neyse o şekilde yapar. Diğer kamu görevlisi arkadaşlarının da böyle davranmaya teşvik eder.
- Görevlerini iyi yapanları savunur, destekler.
- Açık ve dürüst bir iletişim sağlar. Yasalar ve ahlaksal gereksinim olduğu zaman gizlenmesi gereken bilgiyi gizler.
- Ahlak dışı ve yasa dışı görev verildiği zaman bunu yapmak yerine. Bir de üstüne hayır diyebilir. Özgür bir toplumu ve özgür kamu yönetimini hedefler (Steinberg ve Austern, 1996: 82).

Günümüzde olması gereken kamu personeli bu kategoridedir. Bu kişiler sayesinde insanların kamu kurum ve kuruluşlarına güveni artıyor. Ayrıca bu personeller sayesinde kamu kurum ve kuruluşlardaki bürokrasi ve kırtasiyecilikte çok fazla olmaz

Tablo 1. Tavrı Kalıpları

Yoldan çıkarıcılar	Görevciler	Ahlakçılar
İş yapmaktan hoşlanmaz	İyi iş yapmayı benimser	İyi iş yapar e ona teşvik eder.
Diğer kamu görevlilerini gelişmesini ve katkı sağlamasını önler.	Diğer kamu görevlilerinin etkin bir şekilde gelişmesini sınırlar.	Diğer kamu görevlilerinin gelişmesini ve öğrenmesini özendirir.
Kamu yararı kavramına göre hareket etmez	Kamu yararının farkındadır ve kamu yararına ihtimam etmez ise görevden alınacağını bilir.	Kamu yararını esas alır ve tüm gereklerini yerine getirir.
Elinde bulunan kamu gücünü Makyavelci bir biçimde otoriter ve zorlayıcı şekilde kullanır.	Elindeki kamu gücünü eşitlik çerçevesinde görür. Sürecin ihtimam ettiği toplumsal gayetan çok sürecin iyi işlemesiyle ilgilenir.	Elindeki kamu gücünü yapıcı bir güç olarak görür ve eğitsel kuralcı stratejiler ile beslenmesi gerektiğini düşünür.
Kişisel değer çatışmalarını ahlaka ve yasaya uygun çözmekte zorlanır.	Kişisel değer çatışmalarında süreç ve hukuk üzerine odaklanır.	Dürüstlükten ödün vermez ve çatışmaları yasalara ve ahlaka uygun çözer.
Anayasal haklar ve insan hakları onlarla ya gösteriş yapar ya da onları tanımaz	Anayasal haklar ve insan haklarına duyarsızdır.	Yasalara in san haklarına oldukça duyarlıdır.
Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini reddedecek ya da en aza indirecek biçimde davranır.	Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini reddedecek ya da en aza indirecek biçimde davranır.	Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini arttıracak biçimde eylemde bulunur.
Beşerî, doğal ve mali materyalleri savurganca kullanır. Verimlilik üzerine düşünmez.	Verimlilik için ihtimam eder, toplumsal sorunların çözümüne uğraşır	İş yapmayı toplumsal sorunlara çözüm olmayı kaynakları etkin bir biçimde kullanmayı gaye edinir.
Bireysel ya da bürokratik gaye sağlamak adına bürokratik oyunları özendirir.		Bireysel ya da bürokratik kazanç sağlamayı engellemeye çalışır.
Kamu yararını etkileyen sorunları çözüm önerisi aramaz.	Kamu yararını değil sürecin iyileşmesi için çalışır.	Kamu yararını etkileyen sorunlara çözüm öneri arar.

Siyasi yapıların, kurumların, eylemlerin toplumsal yaşamı uyumlu kılacağına inanılan ahlak düzenine siyasal ahlak düzeni denir. Siyasal ahlak da diğer ahlaklar gibi yapılması beklenen tavırlarla, yapılması istenilmeyen tavırlardan oluşur. Yapılması beklenen tavırlar, siyasilerin vaatlerini yerine getirmesi verilen sözleri tutması, siyasi anlamda yaptığı eylemlerin hesabını verebilmesidir. Yapılmaması istenen tavır ise toplumu aldatmama, adam kayırmama, kamu yararını bir sınıfın ya da çıkar gurubu için göz ardı etme gibi durumlar örnek verilebilir. Tabii evrensel nitelik taşıyor gibi gözükse de yönetim şekline ve toplumun yapısına göre siyasal ahlak kuralları değişkenlik gösterir. En genel anlamda düşünürlerin siyasal ahlakı tanımlamalarına bakınca genel bir siyasal ahlak tanımının olmadığı görülür. (Şenel, 1993: 266). Bir siyasal düzende yapılması hoş olmayan bir tavır diğer siyasal düzende ise olmazsa olmaz bir tavır olabilir. Evrensel bir siyasal ahlak kuralları geliştirmek güçtür. Zaman, mekân, siyasal anlayış değiştikçe siyasal ahlak kuralları da değişecektir (Şenel, 1993: 260).

Siyasal ahlak konusunda tarih boyunca birbirinden çok farklı düşünce ortaya atılmış ve tutum geliştirilmiştir. Örneğin, Pythagoras, kölesinin çok kötü bir hareket yapması üzerine cezalandırmayıp sinirinin geçmesini beklemiş ve cezalandırmayı sinirli iken yapmamıştır. Pythagoras'a göre ahlaklı bir idareci öfkesine kapılmadan soğukkanlılıkla hareket etmesi gerekmektedir. Sokrates, "Atina yasaları işime gelirken uyulacak işime gelmezken uyulmayacak kurallar değildir" düşüncesi ile halk meclisinin kendisine verdiği ölüm kararını uygulamıştır. Siyasal ahlak açısından yapılan çıkarım ise yasalara işimize geldiğinde uymak siyasal ahlaksızlığı doğuracaktır. Bu nedenle, her durumda yasalara uymak, siyasal ahlak düzenini sağlayacaktır (Şenel, 1993: 264). Platon, idarecilerin halka soylu yalan söylemelerini olağan görmektedir. Ona göre, "*herkes topraktan yaratılmıştır ancak Tanrı idareci olacakların mayasına altın koyarken işçi ve çiftçi olacakların mayasına tunç demir koyar ve toplumda kişiler mayasına göre görev yapmalılardır.*" Bu yalan insanların mevcut düzeninin yasalarına itaat etmesini sağlayacaktır. Bu nedenle Platon'a göre, idareci siyasal ahlakı sağlamak üzere gerektiğinde yalana da başvurabilir. Aristoteles, yeryüzündeki tüm varlıkların Tanrıya doğru belli düzen içinde sıralandıklarını savunur buna göre üstte olan alttakini yönetir anlayışındadır. Bu bize yöneten yönetilen ilişkisine örnek olmuştur. Machiavelli, amaca ulaşmak için her şey mubahtır anlayışını geliştirmiş ancak toplumsal anlamda ahlak kuralları açısından işlevsel gözükmemiştir. Yöneten ve yönetilenler arasında sınıfsal farklar yaratarak ahlak sorununu aydınlatmamıştır (Şenel, 1993: 265).

Kant, bir tavırın ahlak açısından uygun olup olmadığını belirlemek için o ahlak anlayışının herkes tarafından uygulanıp uygulanmayacağına bakmak gerekir şeklinde tanımlamıştır. Örnek vermek gerekirse yapamayacağın bir şey için söz vermek ve yapmamak ahlak açısından uygun düşmemektedir. Kant bu felsefesiyle bize ahlakın temel prensipleri arasında sayılabilecek kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma fikrini yerleştirmiştir. Buna yapılacak eleştiri ise siyasal ahlak açısından işlevsel olmayan yönü, seni kimsenin yönetmesini istemiyorsan sen de başkasını yönetme olmuştur (Şenel, 1993: 266).

Siyaset ve ahlak arasında neden bu kadar sıkı bir bağ olduğu düşünülecek olursa, siyaseti oluşturan öğelerin ahlak kuramları olmadan anlaşılamayacak nitelikte olması siyaset ve ahlakı birbirlerine

bağlı hala getirir. Alkan'a göre siyasetin en temel ögesi bölüşüm kavramıdır. Kısaca kim neyi ne zaman ne kadar ve nasıl alacağını belirlemesi kararlarının alınma sürecinde birinin bir değere sahip olması diğerinin bu değerden yoksun kalma sonucunu doğuracağından bireyler arasında çatışma ortamı yaratmadan, değerlerin dağıtımını konusunu haklı bir zemine oturtmak siyasal ahlakın temel konusudur (Alkan, 1993: 25).

Bölüşüm ve otorite deki tanımlama ve haklı bulma sürecinin özünde siyasal ahlakı meşrutiyet kazandıracak anayasal temellere dayamak yatar. İktidar kaynağını Tanrısal ya da geleneksel yoldan karşılıyor olabilir, halkın oyuna dayalı demokratik kaynaklı da olabilir. Kaynağı farklı olan siyasal iktidarların birey devlet ilişkisi, devletin görevleri, yurttaş hakkı konularında anlayışları farklı olacaktır. Siyasal iktidarlar, iktidarın el değiştirmesi konusunda, gücünü aldığı kaynağa göre iktidarı ele ederken meşruiyetini sağlamaya çabalamaktadırlar. İktidarın el değiştirilmesi ve yönetim sürecinde genel geçer düzenlere uyulmaması yahut ihmal edilmemesi doğrudan siyasal ahlak düzeni ile ilgilidir (Alkan, 1993: 20; Polat ve İkiz, 2015: 164).

Siyaset ve ahlak arasındaki ilişkide bazen zarar gören taraf idareciler, iktidar sahipleri olabilmektedir. Siyasal olayların karşısında suçlanan taraf olarak siyasetçiler gösterilse de siyasetçi olmasa da siyasetin özü gereği ahlak ile kuvvetli bağa ve çelişkiye sahiptir. Ahlaka aykırı bir siyasal olayın kaynağını bulmak önemlidir. Çünkü siyasetin kendisinden kaynaklanan sorunların siyasetçinin kişisel sorunu gibi göstermek hem siyasal yapıyı karalar hem de siyasete girecek değerli kişileri siyasetten uzak tutabilmektedir (Polat ve İkiz, 2015: 165).

Kamu görevlisi sadece bir bireyken neden ahlaklı bir birey olması gerektiğini sorgulayıp cevaplayabilecek bilgiye sahip ise kamu görevlisi olarak da neden ahlaklı bir kamu görevlisi olması gerektiğinin bilgisine de sahip olmaktadır. Kamu görevlisinin etik değerlere sahip olması için, kamu görevlisinin içinde yaşadığı toplum çok önemlidir. Kamu görevlisine etik değerleri kazandırmak için etik değerlere ilişkin eğitim vermek gerekmektedir. Kamu görevlisi bu eğitimi toplum içinde kazanmaktadır. Eğer içinde bulunulan toplum bu değişime ve gelişime ayak uyduracak dinamikleri var ise bu gelişim bireye de geçecektir (Usta, 2011: 47).

Ahlak kurallarının değişimi toplumun değişimine bağlıdır. Hızla gelişen ve değişen Türkiye de siyasal ahlak kuralları da değişime uğrayacaktır. Ancak ahlak kuralları topluma göre değişirken siyasal ahlak kuralları aynı hızda değişmemektedir. Alkan bu değişime siyasal ahlakı iki türe ayırarak açıklık getirmeye çalışmıştır. Toplumun (yönetilenler) resmi yollarla kabul ettiği ya da zorla kabul ettirilen gerek eğitim yoluyla gerek toplumsallaşma yolu ile benimsetilen ahlak türüne resmi ahlak denir. Diğer yandan hızla değişen ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylara ayak uyduran ahlaka da resmi olmayan ahlak denir (Alkan, 1993: 20).

Resmi ahlak, toplumların sürekli olmasını, kurumsallaşmasını, meşru olmasını sağlamaktadır. Yasalar bu ahlak kurallarına göre oluşturulur. Politikacılar bu ahlak kurallarına göre konuşmalarını yapar. Resmi olmayan ahlak türü ise değişen koşullara uyum sağlamaya yarayan tavır kalıplarıdır. Örneğin hızla yükselen ensasyon karşısında toplumda önce ticari ahlak etkilenecektir. Satış

teknikleri, pazarlama anlayışı değişim gösterecektir. Ticari ahlakta oluşan bu değişim mesleki ve siyasi ahlaka yansiyacaktır. Resmi olmayan ahlak bu denli değişirken resmi olan ahlak ise kendi kurallarını devam ettirmek isteyecektir. Savaş, büyük ekonomik bunalımlar, göçler gibi durumlar bireylerin değer yargıları kolayca değiştirebilmektedir. Alkan'ın Daniel Lerner dan aktardığı çalışmada, "Türk köylülerine ülkelerini bırakıp gitmek zorunda kalsalar ne yapardınız" sorusuna "Allah korusun, ölürüm ama ülkemi bırakmazdım" gibi cevaplar verdiklerini, ancak yaşanan ekonomik krizlerin sonucu Almanya göç yolcusu olarak sıraya girdiklerini aktarmaktadır (Alkan, 1993: 20).

Siyaset ve ahlak kavramları birbirinden ayrı düşünülemez kavramlardır. Her iki kavram da sürekli değişen şartlara göre kendini yenileyebilen kavramlardır. Siyaset içinde ahlak kavramı tam olarak uygulanamaz ise siyaset içinde bürokrasicilik ve yozlaşma çok fazla olur. Bu da o siyasetin ve kültürün oluştuğu toplumda kargaşa çıkarabilir.

Ahlak, toplumsal düzeni ve hakkaniyeti sağlarken ekonomik uygulamaları da inceleme alanına dahli eder. Ahlak sistemleri ile ekonomik sistemler birbirinden bağımsız olarak düşünülemez çünkü yaşanan bazı ahlak sorunlarının ekonomik temelli olduğu düşünülmektedir. Ekonominin ahlakla kurduğu bağ iş ahlakı olmaktadır. İş ahlakı, ekonomi ve iş dünyasının sağladığı olanaklar doğrultusunda yol gösteren ilke ve değeri inceleyen bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Özgener, 2000: 177).

İş yaşamındaki mükemmeliyetçilik ve kalite arayışının doğal yansıması, iyi ahlak ile iyi iş anlayışı olmuştur. İşletmeler yeni yüzyılda ahlaki değerlere daha fazla önem verme zorunluluğu hissetmiştir. Hem ekonomik sistem hem de ahlaki sistemler bireyin ihtiyaçlarını temel alırlar bu nedenle iş birliği içinde olmaları kaçınılmazdır. Eğer ekonomik sistem ahlak, hukuk ve vicdandan kurallarından oluşan saç ayaklarının arasında uyumlu bir şekilde işlemez ise toplum dağılmaya maruz kalır. Ahlaki kurallar ekonomik sistemde işlevselliğini yitirdiği zaman ekonomik sistem de ayakta kalamamaktadır (Yıldırım ve Duman, 1998: 287).

Ekonomik sistemdeki yozlaşma da siyasal sistemin yozlaşmasını beraberinde getirecektir. Kapitalist sistem üretim araçlarının özel olarak sahiplenildiği, pazarın üretime yol gösterdiği, gelirin dağıtılmasının işletildiği bir sistemdir. Kapitalist sisteme göre birey doğal düzeni anlayacak zihinli bir varlıktır, devlet ekonomideki rolünü sınırlı tutmalıdır. Kapitalizmin özel mülkiyet, ekonomik teşvikler, serbest pazar sistemi, politik ve ekonomik özgürlük temel öğeleridir. Mülkiyet bir varlığı elinde bulundurma ve onu kullanma hakkı olduğundan, bu hak bireye ekonomik güç verir. Siyasal yapı bireyin mülkiyet hakkını koruyarak kâr maksimizasyonu sağlamış ve bireyin refah düzeyini artırmıştır. Kâr ekonomik sistemin olmazsındandır. Kapitalist sistemdeki birey maksimum verimliliğin peşindedir. Serbest piyasa sistemi ise siyasal yapıların müdahalesi olmadan parayla mallarını pazarladığı ortamdır. Önemli nokta ise fiyat arz ve talebe göre belirlenir. Bu sistemde üretici neyi nasıl ne zaman ve hangi fiyattan üretmesi konusundaki kararları alırken tüketici ise seçimi, üretimi ve dağıtımı yönetir. Serbest piyasa sisteminin hâkim olduğu toplumlarda hükümetin düzenlemeleri yoktur. Siyasal yapı sadece var olan özgürlüğü korumak ile görevlidir.

Bireyin piyasadaki özgürlüğü kısıtlandığı sistemde bireyin geliştirme arzusu kaybolmaktadır (Özgener, 2000: 177-183).

Serbest piyasa sisteminin işleyişinde önemli sorunlar vardır. Üreticiler kâr amacını ön planda tutarken sosyal sorumlulukları göz ardı edebilirler. Serbest Pazar ortamında servet eşit dağılmaz. Sonuç itibari ile ekonomik eşitsizlik, güvensizlik, israf ve sömürü gibi toplumsal yapıya dair olumsuz sonuçlar doğurur. İşte burada ekonomi ile ahlak arasında ilişki devreye girmektedir. Kapitalist sistemin ortaya çıkışı ve gelişim sürecine bakıldığında din ve devletin birbirinden ayrılması ahlaki düşünde değişim ve sınıf sisteminin oluşması, kapitalist sistemde ahlak kurallarını yeniden yapılandırmıştır. Yeni ekonomik sistem Pazar arayışı içinde kendine sömürgeler bulmuş ve hümanist ahlak anlayışı açısından sınıfta kalmıştır. Ekonomik çıkarların her şeyin üstünde tutulduğu başkasının haklarına kendi ekonomik çıkarlarına ters düşmediği takdirde saygı gösterdiği; aksi takdirde karşı tarafa hakkı tanımadığı bir sistem olan kapitalizm, ahlakla özellikle de hümanist ahlak sistemine ters düşer. Bunun yanında kapitalist sistemin getirdiği ahlak sorunlarının çözümü sosyalist ekonomik sistemde aransa da sosyalist sisteminde aynı ahlak sorunlarıyla çıkmaza girmiştir (Özgener, 2000: 177-181).

Bu bölümde siyasal ve yönetsel yozlaşma nedir ve bunlara yol açan sebepler açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de siyasal ve yönetsel ahlak kavramları Osmanlı Devleti’nde ve Cumhuriyet dönemi olarak iki şekilde ele alınmış ve bu kavramları etkileyen faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde Türkiye’de bu alanları düzenleyen mevzuata yer verilmiştir. Son olarak ise kamu yönetiminde ahlaksak tavır tipleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Yolsuzluk, maddi kazanç sağlamak veya maddi nedeni olmadan kişisel çıkar sağlamak amacıyla kamu gününün kanunlara ayrı bir şekilde kullanılması olarak tanımlanabilmektedir (Berkman, 1983: 9). Yozlaşma kavramı ise kamu görevlileri tarafından kamuihtimamını yerine getirilirken maddi kazanç ya da özel çıkar sağlama gayreti nedeniyle kamu gücünün kamu yararı amacından saparak özel çıkar için yasalara aykırı olarak kullanılmasıyla açıklanmaktadır (Kılavuz, 2003: 177).

Her dönem, kendine özgü ahlak kuralları ile yaşamaktadır. Bu dönemde ahlaklı olan bir tavır başka dönemde ahlaka aykırı bir tavır olabilmektedir. Şimdi faziletli gördüğümüz ahlak değerleri acaba yıllar sonra ahlak dışı olarak mı kalacak? Sürekli değişkenlik siyaset felsefecilerini genel geçer olabilecek ahlak kuralları yapma, bulma arayışına sokmuştur (Aktan, 1999: 20).

Dar anlamda siyasal yozlaşma; yolsuzluk, rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık gibi eylemlerin tanımı olarak kullanılmaktadır. Aktan yolsuzluğu “*maddesel kazanç için ya da parasal olmayan özel gayelere yönelik olarak kamusal salahiyetinin yasa dışı kullanımını içeren tavır ve eylemleri kapsamaktadır.*” Şeklinde tanımlamıştır. Kısacası kamu alanında makam ya da mevki çıkarlar için kuralların ihlal edilmesini yolsuzluk olarak açıklamaktadır. Geniş anlamda siyasal yozlaşma ise siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar gurupları) özel çıkar sağlama gayesinde toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici tavır ve eylemlerde bulunmalarına siyasal yozlaşma ya da politik yozlaşma

denilmektedir (Aktan, 1999: 20-21).

Siyasal yozlaşmanın aktörleri siyasetçi, birey, baskı ve çıkar gurupları, öğrenciler, seçmenler, işçiler, kamu çalışanları, kendisine iş ve torpil arayanlar ve ihracat ve yatırım desteği peşinde olan çıkar guruplarıdır (Aktan, 1999: 152). Siyasal yozlaşmadan bahsedilebilmesi için siyasal bir sürecin olması, süreç içinde aktif olarak var olan seçmen, siyasetçi ve belli çıkar guruplarının varlığı ve onların birbirleri arasındaki iletişimin olması gerekmektedir. Siyasal anlamda karar alma gücünü elinde bulunduran kamu görevlilerinin elindeki gücü kullarırken mevcut yasalara ve ahlak kurallarına uyması beklenmektedir. Kamu yararını gözetmek yerine kendisi veya yakını için yarar sağlamak amacıyla elindeki kamusal gücü kullanırsa siyasal yozlaşma için tüm şartları yerine getirmiş olmaktadır (Alkan, 1999: 153). Siyasal yozlaşma, sadece siyasal alanda kalmaz aynı zamanda topluma ve diğer alanlara da yayılma özelliği göstermektedir. Ekonomik alandan bireylerin hem toplum içinde hem de karşılıklı ilişkilerine kadar yansımaktadır.

Yönetimin siyasallaşması ve yönetim ile siyaset arasındaki ilişki yönetsel yozlaşmanın iki ana nedeni olarak sayılmaktadır (Tutum, 1976: 28). Kamu yönetimi atamalar yapılırken partizanca hareketler yapılırsa yönetim siyasileştirilmiş olmaktadır. Liyakat sistem dışı bırakılıp iktidar partisine olan yakınlık değerlendirildiği takdirde sitem bozulmakta ve yozlaşmaktadır. Kamu yönetimindeki diğer siyasallaşma şekli ise iktidarın uygulamalarıdır. İktidarın getirdiği kısıtlamalar farklı farklı uygulandığı zaman kamu yönetiminde yozlaşmalar olmaktadır (Kılavuz, 2003: 181).

Siyasal ve yönetsel yozlaşma uygulama alanında birbirinin içine geçmiş durumdadır. Bu durumun nedeni olarak da karar alma aşamasında siyasi iktidar ile bürokrasi arasındaki ilişkidir. Kamu yönetiminde yaşanan yozlaşmalar hukuka bağlılık, eşitlik ve insan hak ve özgürlüklerine zararı dokunmaktadır. Kamu görevlisinin kamu gücünü bireysel çıkarı için kullanması durumunda kamu yönetiminin özündeki kamu yararı ve dolayısıyla kanun önünde eşitlik ilkesine ters düşmektedir. Bu yozlaşmaya direk olarak vatandaş maruz kaldığı için vatandaşın kamu görevlisine ve kamu kurumlarına olan güveni sarsılmaktadır. Öte yandan ahlak değerlerinin olmadığı bir kamu yönetiminde kamu çalışanları da olumsuz etkilenmektedir. Yolsuzluğu yapan kamu görevlisinin yerine yeni görevli alınması onun örgüte bağının oluşturması da maddi ve manevi bir zaman kaybına neden olmaktadır (Kılavuz, 2003: 185).

Siyasal ve yönetsel yozlaşma türlerini kısaca tanımlayalım.

Rüşvet; Kamu görevlilerinin kişisel yararları için görevlerini kötüye kullanmalarına rüşvet denilmektedir. Yapılan işlem kanuna uygun olarak başkalarının lehine daha hızlı yapılarak görev kötüye kullanılabilceği gibi yasal olmayan bir işlem de yine kamu görevlisinin yarar sağlamak amacıyla yaptığı durumlar olabilmektedir. Her iki durumda da kamu görevlisi çıkar sağlayarak görevini kötüye kullanmaktadır (Aktan, 1999: 27).

Yasalara aykırı olan bir işlem yarar karşılığı yapılıyor ise kamu görevlisi elindeki görev ve yetkiyi kötüye kullanmıştır. Buna bir örnek vermek gerekirse ehliyet alacak bir kişi ehliyet

sınavlarına girmeden ehliyete sahip oluyor ise burada hem görevi hem de salahiyeti kötüye kullanmaktadır. Özetlemek gerekirse yasal olan bir eylemi başkasının lehine hızlı ve çabuk yaparsa hafif rüşvet, yasal olmayan bir işlemi başkasının lehine yaparsa da ağır rüşvete girmektedir (Aktan, 1999: 24).

İrtikap; kamu görevlisi tek taraflı olarak karşı tarafı rüşvet vermeye zorlamasına irtikap denilmektedir. Rüşvet her iki tarafında rızasının olduğu durum iken irtikap ise kamu görevlisinin, kamu gücünü kullanarak tek taraflı yaptığı eylemdir. Rüşvet, karşılıklı rızaya dayalı olarak kamu görevlisinin elindeki görev ve salahiyeti yarar karşılığı kötüye kullanmasıyla gerçekleşir. Rüşvet veren taraf eyleminin suç olduğunu bilmektedir. İrtikapta ise kamu görevlisi görevini ve salahiyetlerini kötüye kullanarak karşısındaki bireyi suça zorlamaktadır (Aktan, 1999: 27).

Zimmet ve ihtilas; kamu görevlilerinin para ve mal niteliğindeki bir kamusal kaynağı kişisel kullanımı için harcamasına zimmet denilmektedir. Örneğin bir kamu görevlisi otomobilinin yakıt masrafını makamından karşılaması zimmete girmektedir. Zimmeti hırsızlık ile eş değer tutulmaktadır. Kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının üzerine almasına zimmet olarak tanımlanmaktadır (5237 sayılı Kanun madde: 247-251).

Adam kayırma (İltimas); adam kayırmacılık dayanışma şeklinde gerçekleşen yozlaşma türüdür. Adam kayırma siyasal ve bürokratik sistemde sık karşılaşılan bir durum olmakla birlikte kısaca torpil denilmektedir. Kamu da istihdam edilecek kişinin kişisel becerilerine eğitim düzeylerine bakılmaksızın siyasal sistemde etkin olan bürokratin, kamu görevlisinin ya da siyasetçinin yakını, akrabası, siyasi yandaşı olması nedeniyle işe alınması bu siyasal yozlaşma türünü açıklamaktadır. Adam kayırma şekli partizanca da yapılabilir. Siyasal partiler siyasi yandaşlarını seçim döneminde ödüllendirebilirler. Hatta siyasal partiler iktidar oldukları dönemde kendi partilileri için kamudaki mevcut kadrolar açarak ya da kadro ihdas ederek kendi parti üyelerini istihdam etme eğiliminde olmaktadır (Aktan, 1999: 28).

Kayırmacılığın çeşitleri vardır. Bunlardan en çok bileneni akraba kayırmacılığıdır ve buna neopotizm denilmektedir. Türk aile kültürü ve sahiplenme duygusu düşünüldüğünde biz ve diğerleri fikri oluşması doğaldır. Akrabalık ilişkileri içerisinde birbirlerinin refahını düşünmeleri neticesinde kayırmacılığı doğurmaktadır. Bir diğer çeşidi de eş dost kayırmacılığı olup bu kayırmacılığa kronizm denilmektedir. Bu kayırmacılık türü yine kamu da görevde yükselme işe alınma gibi süreçlerde çok sık karşımıza çıkmaktadır. En önemlilerinden biri de siyasi kollamacılık olup patronaj adı verilmektedir. Patronaj ilişkisi siyasi yaşamda kadrolaşma olarak tanımlanmaktadır. Kamuda yönetimin devralınması ile birlikte ekibin kendi siyasal partili kişilere verilmeye başlanır. Türk siyasi tarihinde siyasi yandaşlıklar ile birlikte patronaj ilişkilerine sık sık maruz kalınmıştır (Biber, 2016: 31).

Patronaj ve ihtimamsız memuriyetlik; Siyasal güçler iktidarı elinde bulundurduktan sonra üst idareci kadrosunda değişikliğe gitmektedirler. Yandaşlarını veyahut partizanlarını tek tek üst

kademelere yerleştirirler. Hatta bu durum oldukça olağan ve yaygın olmaktadır. Patronaj siyasal yozlaşmanın en yaygın ve belirgin şekilde kullanılan çeşididir. Ülkemizde de ihtimamsız memuriyetlere sıkça rastlanılmaktadır. Siyasal iktidarın akrabalarına yandaşlarına ayrılmış olan makam ve kadrolar bulunmaktadır. Bunun “Arpalık” diye bir adı bile vardır (Aktan, 1999: 30). Bu yozlaşma türü bürokrasi ve siyasi ilişkilerin ne kadar da iç içe olduklarının açık bir örneği olmaktadır.

İhtimam kayırmacılığı; iktidarı elinde bulunduranların en çok kullandığı siyasal yozlaşma çeşitlerindedir. Gelecek seçimlere yatırım yapmak amacıyla bütçeyi seçim bölgelerine tahsis ederler. Kısacası en fazla oy aldığı bölgelerde yatırımı artırır. Kamu kaynakları eşit olarak değil siyasal iktidarın oy garantileyebileceği bölgelere aktarıldığı bir yozlaşma türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 137).

Oy ticareti oy satın alma; Genellikle bu durum yasama faaliyetinde ortaya çıkmaktadır. Yasamanın içerisinde olan siyasal partiler yararları doğrultusunda parlamentoya sunmuş oldukları teklifleri destekleyebilir. A partisi B partisini kendi teklifini destekledikleri takdirde B partisinin teklifini destekleme sözü verebilir. Böylece her iki taraf da oylarını kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerini desteklemek için kullanırlar (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 137). Oy ticareti siyasi partilerce birbirlerine karşı kullanıldığında siyasal dejenerasyona sebep olmaktadır.

Lobicilik; Ülkede var olan çıkar ve baskı grupları siyasal iktidarı karar alma sürecinde etkilemektedirler. İlk baskıları maddi yönden olmaktadır, seçim dönemlerinde siyasal partilere maddi kaynak sağlayarak karşılığında ise desteledikleri siyasal partinin iktidar olması neticesinde belirli bir rant sağlamak yatmaktadır. Bazı milletvekilleri üzerinde etki kurup parlamentoda kendi çıkarlarının milletvekili tarafından savunulmasını gaye edinmektedirler (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000:135).

Rant kollama; ülkede etkili olan çıkar ve baskı gruplarının devletten ekonomik ve sosyal yarar sağlamak amacı ile giriştikleri faaliyetlere rant kollama denilmektedir. Çıkar ve baskı grupları iç piyasada kâr sağlamak için belirli vergilerin konulmasını sağlayabilirler. Ekonomik anlamda kendi lehlerine olacak vergi, imtiyaz, lisans sağlama, ithalat/ihracat kotası getirilmesi için lobicilik yapabilmektedirler (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 139).

Siyasal manipülasyon; siyasetçiler iktidarı elde edebilmek için seçmenlerini yanıltmaktadırlar. Bunun ilk akla gelen yolu gerçek dışı vaatlerde bulunmaktır. Partiler seçim öncesinde seçimi göğüsleyebilmek için seçmenlerini ziyaret eder. Toplantılar düzenler ve seçim yarışını kazanabilmek adına bazı vaatlerde bulunurlar. Bu vaatlerden asılsız olanlar da mevcuttur. İşte bu da siyasal yozlaşmanın bir çeşidi olan siyasal manipülasyondur. Siyasal partiler propaganda da yaparak seçmenleri manipüle ederler. Parti ve seçmen arasındaki etkileşimde kitle ve iletişim araçlarını tek taraflı propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar. Siyasi partiler çok fazla bilgi vererek yapılan yasa dışı uygulamaları örtbas edebilirler (Aktan, 1999: 30, Bayrakçı, 2000: 139).

Gönül yapma (suvasyon); Adam kayırmacılığı ve ihtimam kayırmacılığın bir türü olarak değerlendirilebilmektedir. Oy kaygısı nedeniyle bürokratik yapıyı kullanmak suretiyle yapılan yozlaşma türüdür. Kamu ihaleleri, devlet bankalarından tanınan ayrıcalıklar bu türe örnektir (Aktan, 1999: 27).

Aracılık; kamu ihtimamındaki talep artışı nedeni ile ihtimamı yerine getiren kamu bürokrasisindeki etkin idareci ya da kamu kuruluşunu etkileyecek bir kişi aracılığı ile ihtimamdan önce ve ayrıcalıklı olarak yararlanma sureti ile gerçekleşen yozlaşmaya aracılık adı verilmektedir. Söz konusu aracıya herkesin ulaşamayacağı dikkate alındığında aracıya ulaşan kişinin ayrıcalıklı olduğu düşünülmektedir. Çoğu zaman da bu araçlarda siyasal alandan olmaktadır (Oktay, 1983: 210-211).

Kamusal sırları sızdırma ve vurgunculuk; Kamu kurumunda bilgilerin genelde gizli tutulması gerekmektedir. Söz konusu gizli bilgilerin yarar ve maddi kazanç sağlamak amacıyla başka kurum veya özel kişilere sızdırılması şeklinde yapılan yozlaşma türüne kamusal sırları sızdırma ve vurgunculuk denilmektedir. Merkez bankasının yapacağı bir faiz işleminin önceden bazı firmalara yarar karşılığı duyurulması ve firmaların haksız kazanç elde etmesi durumu bu yozlaşma türüne bir örnektir.

Ekonomi ülkelerin en önemli yapıtaşlarından biridir. Bundan dolayı ülkeler de ekonomi gücünü elinde tutan insanlar eğer ahlak kavramını doğru anlamış ve doğru, tarafsız bir şekilde kullanıyor ise o ülkelerin gelişmişlik düzeyleri haliyle yüksektir. Ancak tam tersi şekilde ekonomi gücünü elinde tutan idareciler ahlaktan yoksun kişiler ise sadece kendilerine faydaları olacaktır. Sorumlu oldukları insanlar ise bu durumdan dolayı çok sıkıntılar yaşayacaklardır.

Siyasal ve yönetsel yozlaşmaya kamu görevlisinin tavırları da etki etmektedir. Kamu görevlisi bunu iki şekilde yapar birinde iyi niyetlidir ancak bilinçsiz davranırken ikinci durumda zaten görevli kötü niyetlidir ve bilinçli olarak ahlaki değerlere aykırı davranmaktadır. İyi niyetli kamu personeli bilgi yoksunluğu, mevzuat eksikliği, kişisel ilişkilerdeki mesafeyi ayarlayamaması ve sunduğu ihtimamı daha etkin yapacağı inancına sahiptir. İkinci durumdaki kötü niyetli kamu görevlisi bireysel hırs ve çıkar peşinde, maddi çıkar sağlama gayesinde ve siyasal anlamda ayrımcı düşüncelere sahiptir (Kılavuz, 2003: 204).

Devlet kamu yönetiminde toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışan bir organizmadır (Onar, 1992: 21) Zamanla toplumun gelişim süreçlerinde devletin işlevleri de değişmiş devlet; üreten, planlayan ve işletmeci bir yapıya dönüşmüştür (Çevikbaş, 2006: 274).

Devletin görevlerinin artmasıyla birlikte artan görevleri yerine getiren kamu kurumlarında bürokrasi de artmıştır. Siyasi yapıda iktidar sahipleri nüfuslarını korumak ya da iktidarlarını elinde tutabilmek adına kamu kurumlarındaki personel sayılarını gerekli/gereksiz arttırmışlardır. Bu personel artışındaki gaye topluma ihtimam sağlamak amacını aşarak özel çıkar taşıyarak siyasal ve yönetsel yapının yozlaşmasına neden olmuştur (Çevikbaş, 2006: 276).

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler devletten beklenen ihtimamların değişmesi anlamına gelmektedir. Devlet değişen ve artan ihtimamları karşılayabilmek için hem üretmeli hem de maliye politikaları ile desteklemelidir. Ekonomik anlamda ihtiyaçları karşılayamamaya başladığında devletten beklenen ihtimamlar aksadığı için ihtimam açığı çıkarak siyasal ve yönetsel yapının bozulmasına neden olmaktadır (Kılavuz, 2003: 189).

Siyasi yaşamda etkin olan siyasi partiler, seçmenler, baskı ve çıkar gurupları çeşitli şekillerde yolsuzluğa neden olmaktadır. Kendi çıkarlarını sağlamaya çalışırken siyasal yaşamda yozlaşmaya neden olmaktadır (Aktan, 1992: 36).

Son olarak toplumdaki ahlaki değerlerin bozulmasıyla geleneksel yapıdan kaynaklanan yakın eş dost akrabalarını kayırması yapılan bu yolsuzlukları da adet ve göreneklerin arkasına gizlemeleri ekonomik ve sosyal koşullara bağlı olarak siyasal yozlaşmaya zemin hazırlar (Çevikbaş, 2006: 278).

Bu nedenleri çok farklı sebepler de eklenebilir çünkü bu yozlaşmayı etkileyen unsurlar kültürden kültüre, ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği için bu sebepler hem artırılabilir hemde çeşitlilik gösterebilir.

Güvenç, ilk çağlardan buyana insanoğlunun yöneten ve yönetilen bir varlık olduğunu söylemiştir. Siyaset toplu yaşamın bir sonucudur. Bu kadar insan bir arada yaşayacak ise mutlaka belirli bir kuralların da belirlenmesi gerekmektedir. Kısacası insanlar arasında ilişkilerin çoğunluğu siyaset olarak tanımlanmaktadır. Siyaseti verilen karar ve eylemlere yönelik olarak tanımlayan Güvenç, ne yapmalı nasıl yapmalı sorularını sormuş ve yanıtlar aramıştır. Bu arayış onu ahlak sorularının tam da ortasına atmıştır. Bireyin mi toplumun mu öncelikli olduğu sorunu da bu anlamda sorulurken bu sorunun siyaseti de ahlaki da ilgilendirdiğine göre kimin önde geleceği soru işareti olmaktadır. Birey olmadan toplum olamayacağı, toplumsuz da birey olamayacağına göre birbirleri arasındaki sentezi sağlamak siyasal ahlakın görevi olmaktadır. (Güvenç, 1993: 400).

Cahit Emre Türkiye'deki siyasal ve yönetsel yozlaşmanın yoğun bir şekilde hissedilmeye başladığı yılları 1970'lerin ikinci yarısı olarak belirlemiştir. Türk siyasal hayatının geçirdiği bunalımı dünya çapında yaşanan bunalımdan ayrı tutmuş ve yönetim sistemimizde oluşan yapısal ve işlevsel yozlaşmadan kaynaklı etik bunalımı içinde olduğumuzu söylemiştir. Dünya çapında yaşanan etik sorununa 2. Dünya Savaşı ile birlikte yasalar yolu ile düzenlemelere gidilerek çözüm aranmaya başlanmıştır (Emre, 2000: 30-47).

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar modern bürokrasiyi kurmayı hedeflemişlerdir. Modern bürokrasi içinde aktif rol oynayan siyasal kişilerin üstlenecekleri rollerin içi açıkça belirlenmemiştir. Devlet idarecileri yasaları arkalarına alarak yeni devletin modernleşme görevini üstlendiler, bunu yaparken hataya düştükleri nokta ise topluma kapalı yapmalarıydı. Bürokratik yapının bu tutumu 2. Dünya Savaşı sonlarına kadar gitti. Sebebi ise çiftçi kesimin dış dünya ile ilişkili olmadan yaşaması ve Türk burjuvazisinin devlet idarecilerinden oluşuyor olmasıydı (Emre, 2000: 30-47).

Hükümetler kendi içinde kapalı değil dış dünya ya açılmışlar ve hedefleri de özelleştirme, kamuyu küçülmek, halk için çalışmak olmuştur. Ama burada yasaların çiğnenmesi denetim mekanizmasını işlevsizleştirmiş ve yolsuzluklara da zemin hazırlamıştır (Emre, 2000: 30-47).

Siyasal ve yönetsel ahlak ile toplumun siyasi kültürü arasında sıkı bir ilişki vardır. Siyasal kültür de tolumdaki çatışmalar ve bölümlere bağlıdır. Heper Türkiye’de var olan siyasi kültürü sert bir şekilde kendini gösteren devlet sivil toplum çatışması olarak tanımlar. Bu özellik Osmanlıdan beri süregelenmiştir. Batı toplumları gibi sivil toplumu güçlendiren bir devlet değil sivil toplumu fitne kaynağı gören bir devlet modeli Türk siyasi hayatına hâkim olmuştur (Heper, 1993: 369).

Türk siyasi gelişmesinde topluma kendi değerlerini benimseten bir burjuva sınıfı oluşmamıştır. Burjuvazinin getirdiği iş yaşamında verimlilik, çalışkan olma gibi kavramlar kültürümüze yabancı kalmıştır. Kültürümüzde çalışkan olmak küçük görülen bir tavır bile sayılmıştır. Siyasi yaşamdaki kuralların belirlenme aşamasında olmayan sivil toplum üyeleri, kuralları benimsemekte zorlanmış ve siyasi yaşamın bir parçası olamamışlardır. Sivil toplumun siyasi temsilcileri ise kuralların açıklarını aramış ve fırsat bulduklarında bu açıkları kullanmışlardır. Hatta ellerindeki siyasi gücü arkalarına alarak yasalara karşı gelmeyi siyasi hak olarak görmüşlerdir (Heper, 1993: 371).

Heper’e göre Türk siyasi ahlakının temelini oluşturan husus, farklı grupların birbirine karşı olan güvensizlikleridir. Güvensizliğin sebebi ise yaşanan sert çatışmalar ve uzlaşmayı sağlayıcı ara kurumların bulunmamasıdır. Sonuç olarak birbirlerini tanımayanların karşılıklı güvensizlikleri nedeniyle çalışma ortamında yakınları eş dost ve akrabaları ile çalışmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla siyasi kayırma, patronaj gibi yozlaşma türleri siyasiler tarafından sıkça kullanılır olmuştur (Heper, 1993: 370).

Geçmişten günümüze Türkiye’deki ekonomik gruplar kendi kurallarını koydukları Pazar ekonomisi içinde değil devletten elde ettikleri ayrıcalıklarla büyümüşlerdir. Kişisel çıkar gelişmiş, karşılıklı hak ve hukuk fikrine dayalı bireysellik gelişmemiştir. Siyasi partilerde böyle ortamda milli yarar misyonu aşınmış ve iktidara sahip olma, iktidar da kalmak için topluma değil sivil toplum üyelerine yarar sağlamışlardır. Türk siyasi hayatının küçük bir resmini çizen Heper kişisel çıkarını kollayan sivil toplumu, iktidarın gücünü elde etmek veya korumak adına kadrolaşan siyasi partileri ve siyasi parti üyelerinin de yasaları çiğnemeyi hak olarak gördükleri giderek yozlaşmış bir siyasi ortam Türkiye’de hâkim olmuştur (Heper, 1993: 371).

Yaşadığımız dönemdeki yolsuzlukları anlayabilmek için Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan buyana geçen süreyi de incelemek gerekmektedir. Kamu yönetimindeki etik tavırlara ilişkin izleri Türk tarihinde görmek mümkündür. Osmanlıdaki Loncaların başında bulunan idarecilerin yani Kethüdarların, yasalara bağlı kalmaları zorunlu tutulmuştur. Yasaya aykırı davrandığı tespit edilirse görevden alınacağı da yasalara bağlanmıştır (Çadircı, 1997: 123). Şu an yaşanan yolsuzluklar ebetteki toplumun tarih içindeki yaşadığı olaylara göre gelişmiş ve şekillenmiştir. Toplumda meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik değişiklikler yolsuzluklar için zemin oluşturmuştur. Yolsuzluğu incelerken belirli bir yer, belirli bir süre, belirli bir kültür, belirli bir toplumu dikkate

arak değerlendirilirse sonuca ulaşılacaktır. Yolsuzluk nedenleri ve sonuçları açıkça görülebilecektir (Özsemerci, 2003: 24).

Yukarıda ki bilgileri analiz edecek olursak eğer, Türkiye kuruluş yıllarında savaş yılları olduğu için çok fazla siyasal ve yönetsel alanda olumsuz sebepler yoktu. Ancak daha sonra ki yıllar da küreselleşmeyi takip etmek isterken yapılan adımlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Bu yüzden çok fazla bir başarıya ulaşılammıştır. Başarıya ulaşamadığı gibi bu küreselleşme adımlarını yanlış yorumlayan bazı idareciler nedeniyle yozlaşma artmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti devlet yönetimi ve halk ile ilişkilerini dini kaynaklara dayandıran, siyasal güç ve otoritesini kutsal güçten alan yönetim anlayışına sahiptir. Halk (tebaa) padişaha itaat etmekte ve bu itaat dinden kaynaklanmaktadır (Özsemerci, 2003: 25). Osmanlı Devleti'nde toplum dini inancından dolayı devleti baba olarak görmüş ve devletin kendisine baba gibi davranmasını da doğal olarak kabul etmektedir. Halkın devlet otoritesine duyduğu bu saygı devlete karşı bir yolsuzluğa girmesini ya da devlet otoritesini sarsıcı tavırlarda bulunmasını engellemektedir (Bayar, 1979: 45).

Özsemerci'nin, H. Ragıp Uğural'dan yaptığı alıntıda Osmanlı Devleti'ne gelen yabancıların Osmanlı devlet yönetiminin temellerinin hukukla iç içe olduğu ve halk çıkarlarının önde tutulduğu bir yönetim anlayışı içinde oldukları anlatmıştır. Özetle Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yıllarında kamu yönetiminde devlete bağlı kamu görevlilerinden oluşmakta ve baba evlat ilişkisi içinde devlet yönetimini sürdürmektedirler (Özsemerci, 2003: 26).

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında daha yalın halde bulunan bürokrasi Fatih Sultan Mehmet döneminde sayı ve işlev bakımından büyümüş ve güçlenmiştir. Kanuni dönemine gelindiğinde ise bürokrasi altın çağına ulaşmaktadır. Kamu görevlilerinin işe alınması ve yükseltilmesinde liyakat sınırlarının dışına çıkılmamıştır (Aykaç, 1997: 137). Bu düzene rağmen yolsuzluklar da olmaktadır. Üst yönetim görevlilerinden vezirler sık sık görevden alınıp yerine yenileri getirilmiştir. Bu durumda yönetimi istikrarsız hale getirmiştir (Çiçek, 1998: 39).

Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminden sonra devletin idari ve mali yapısı çözülmeye başlamış ve devlet, otoritesini kaybetmiştir. Devlet, mali anlamda sıkıntıya düşünce dar gelirli devlet idarecileri yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeniyle yolsuzluklara ve rüşvette başvurmuşlar ve kamu görevlileri yavaş yavaş saygınlıklarını yitirmeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminde ülkeye gelen yabancılar, devlet idarecileri ve kamu görevlilerinin üstün niteliklerde olduklarını ve göreve gelirken liyakat sisteminin son derece işler olduğunu belirlemektedirler (Özsemerci, 2003: 27).

Yükselme döneminde alttan kendini göstermeye başlayan yozlaşma belirtileri duraklama dönemine gelindiğinde oldukça arttığı görülmektedir. Özellikle de idareci yetiştiren eğitim kurumlarının yozlaşması Osmanlı'da idari ve yargı alanının da yozlaşmasına sebep olmuştur (Çiçek, 1998: 46).

Duraklama döneminde görev yapmış devlet adamlarının dönem hakkında yazdıklarında askeri düzen içinde bozulmaların olduğu, devlet görevlileri işe alınırken tecrübe, bilgi ve zekâlarına atanmadığını anlatmışlardır. Osmanlı Devletindeki yolsuzluk ve rüşvetin artışının bir diğer sebebi olarak da yönetimde Türk olmayanların yer alması olarak görülmektedir. Devlet kadroların, ülke sınırlarının rüşvet karşılığı satıldığı egemen sınıfın kapı kullarından oluştuğu görülmektedir (Özsemerci, 2003: 30).

Osmanlı'da hâkim olan kul sisteminde yaşanan bozulmalar da kamu yönetiminde yozlaşmalara sebep olmuştur. Kulları egemen sınıf yapabilmek için saray içi kargaşalar yaratıp, rüşvet alıp, armağan verip her durumu kendi yararlarına çevirmeye çalışmışlardır. Böylece ahlak değerlere aykırı, yasa dışı düzenin hâkim olduğu bir ortam oluşmuştur (Yalçındağ, 1970: 41). Yolsuzlukların temel nedeni her daim maddi kaynakların yetersizliği olduğunu sık sık dile getirdi. Devletin mali sıkıntıya düşmesiyle yereldeki kamu görevlileri gelir kaynaklarını artırabilmek için yasa dışı yollara başvurmuşlardır. Devletin her kesimindeki kamu görevlileri işleri hakkında rüşvete başvurmuşlardır (Selçuk, 1997: 6).

Yükselme döneminde alttan kendini göstermeye başlayan yozlaşma belirtileri duraklama dönemine gelindiğinde oldukça arttığı görülmektedir. Özellikle de idareci yetiştiren eğitim kurumlarının yozlaşması Osmanlı'da idari ve yargı alanının da yozlaşmasına sebep olmuştur (Çiçek, 1998: 46).

Duraklama döneminde görev yapmış devlet adamlarının dönem hakkında yazdıklarında askeri düzen içinde bozulmaların olduğu, devlet görevlileri işe alınırken tecrübe, bilgi ve zekâlarına bakılmadığını anlatmışlardır. Osmanlı Devletindeki yolsuzluk ve rüşvetin artışının bir diğer sebebi olarak da yönetimde Türk olmayanların yer alması olarak görülmektedir. Devlet kadroların, ülke sınırlarının rüşvet karşılığı satıldığı egemen sınıfın kapı kullarından oluştuğu görülmektedir (Özsemerci, 2003: 30).

Tanzimat dönemine geldiğimizde Osmanlı Devleti'nde idareciler değil toplum değişmeye çözülmeye başlamıştır. Halk tarafından yönetime ortak olma daha açık şekliyle yönetim de söz sahibi olma gibi söylemleri olan toplumsal gruplar çıkmaya başlamıştır. II. Mahmut döneminde gerçekleştirilen reformlar ile yeni bir bürokrasi anlayışı getirmeye çalışmışlardır (Bayar, 1979: 46).

II. Mahmut memuriyete alınma şartlarını düzenlemenin yanında rüşvet içinde bazı önlemler almıştır. Rüşvet alan devlet adamının rütbesi ne olursa olsun cezalandırılacağını kanunlarında açıkça belirtmiştir. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile halkın temel hak ve hürriyetleri anayasal bir temele dayandırılmış olmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın ardından çıkarılan ceza kanunu ile yolsuzluklar için uygulanacak olan cezalar belirlenmiştir. Tanzimat döneminde yapılan yenilikler arasında kadınların da devlet memuru olarak çalışabilmesi toplumun devlet bürokrasisi içinde sayısının artması ve yönetimi paylaşma anlamında önemli bir adım olarak görülebilmektedir (Özsemerci, 2003: 36).

Bayar, II. Mahmut tarafından kurulmaya çalışılan düzen ortamının, işini dürüst yapmayan devlet

adamları yüzünden tekrar bozularak yolsuzlukları arttığını belirtmektedir. Aynı zamanda bu idareci kesimin yeni kurulan devletin de yönetiminde yer alarak yolsuzluk kültürünün Osmanlı Devleti'nden yeni kurulan devlete aktarılmaktadır (Bayar, 1979: 47).

Osmanlı Devleti'nde siyasal ve yönetsel ahlaki ortam ülke ilk kurulduğu zaman düzen ve nizam içindeyken daha sonra yaşanan ekonomik, askeri vb. olumsuzluklar nedeniyle bu ortam bozulmaya başlamıştır.

Özet olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında, başa gelen idareciler ekonomi, hakkaniyet vb. gibi ortamları sağlam bir şekilde kurdukları için kuruluş yükselme dönemlerinde çok fazla yozlaşma olmadığını görebiliriz. Ancak duraklama, dağılma, çöküş dönemlerine bakacak olursak, bozulan ekonomi, hakkaniyet sistemi gibi nedenlerden dolayı gün geçtikçe yozlaşmanın da arttığını görebiliyoruz. Sonuç olarak siyasal ve yönetsel alandaki bozulmalar ekonomi, hakkaniyet gibi kavramlara sıkı sıkıya bağlı olduğunu görebiliriz.

Osmanlı Devletinden miras kalan bürokrasinin inkılapları gerçekleştirme ve ekonomik anlamda güçlenmeyi sağlamak en önemli görevleri olmuştur. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri için yetenekleri oldukça geniş tutulmuştur (Eryılmaz, 1995: 218). Atatürk, yeni kurulan devlette bürokratik yapını kişisel olmayan yasalara uygun davranan kamu görevlilerinden oluşması gerektiğini savunmuştur. Atatürk'ün bu ibaresi de yasalara aykırı tavırların önüne geçerek yolsuzluğu önlemeye çalışmış olduğunu göstermektedir (Özer, 2005: 32).

Cumhuriyet Dönemine yönetsel anlamda yaşanan en büyük değişiklik otoritenin güç kaynağı olmuştur. Tanrı kaynaklı otorite yerini halk egemenliğine bırakmıştır. Tanzimat döneminde yasalaşan otorite ulusal bir nitelikte kazanmıştır. Din temelli otorite de halkın yararlarını düşünse de artık halk yönetimi etkilediği için halk yararı yani kamu yararını gözetmek yasal bir nitelik kazanmaktadır (Özsemerci, 2003: 37).

Bayar, teorik olarak yapılmaya çalışılan halk egemenliği olgusunun uygulamaya hemen geçmediğini söylemektedir. Halkın devlet yönetimindeki gücünün artması için gerekli alt yapılar oluşmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti tek partili yaşam içinde istenilen düzeyde halk egemenliğini sağlayamamaktadır. Bayar'ın diğer bir eleştirisi de çok partili yaşamda getirilen seçim kuralları nedeniyle halk belli sınırlarda yönetime ortak olabilmıştır. Halk çeşitli kitleler halinde siyasal yönetime katılamamış ve hak arayamamıştır (Bayar, 1979: 48).

Bayar, halkın kendi egemenliğine sahip çıkabilecek yeterlilikte olmaması da halk egemenliğinin sağlanamamasının bir diğer nedeni olarak görmektedir. Bunu bir eğitim eksikliği olarak görmektedir. Halkın seçimlere, siyasal sorunlara ilgisiz ve duyarsız olması halkın siyasal bilince erişemediğini göstermektedir. Bir halkın yönetim anlayışının bir anda değişmesi beklenmemelidir.

Böyle bir siyasi alt yapıda da siyasal yolsuzluklar yaşanmaktadır. Cumhuriyet tarihinin ilk yolsuzluk vakası "havuz – yavuz" vakasıdır. Üç tarafı denizlerle çevrili olan yeni devletin bir

donanmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Bu nedenle Yavuz adlı geminin tamir edilmesi istemmiş ve bunun içinde dönemin bakanlarından İhsan Bey görevlendirilmiştir. Olayın özünde geminin tamiri için yurt dışından hazır havuz alımı yapılmasına karar verilmiş ve bunun için ihale yapılmıştır. Mahkeme İhsan beyi Bakanlar Kurulu kararı almadan ihaleye çıkmakla suçlamıştır. Kısacası İhsan Bey kamu görevini kötüye kullanmıştır. Mahkeme İhsan Bey'i hapse mahkûm etmiş ve siyasi görevinden uzaklaştırmıştır (Mehmetefendioğlu ve Gürel, 2014: 255).

Tek parti dönemi bürokrasisi, Osmanlı'dan bürokratik hastalıkları ile miras kalmıştır. Bu nedenle daha alt görevlerde bulunan memurların bilgisiz, bireysel çıkarlarını kamu çıkarından üstün tutan dolayısıyla bencil kişiler oldukları ve bu tutumları ile bürokrasinin kamu yararı amacının dışında kalarak yozlaşmasına sebep olmuşlardır (Özer, 2005: 32). Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte hem siyasi partilerin söz sahibi olmaya başlaması hem ekonomik anlamda gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte bürokraside bir güç kaybından söz edilebilir. Güç kaybına rağmen eski düzenlerini sürdürmeyi başarmışlardır (Eryılmaz, 1995: 222). Yolsuzluk söylentileri bu sefer de çok partili dönemde Gümrük ve Tekel Bakanı ve memurları için çıkmıştır. Bakan kahve ithalatı ile adı yolsuzluklara karışmış ve dava açılmıştır. Ama bakan, siyasal hayatımız için çok önemli bir kamu görevlisi tavrı sergilemiştir. Dava açıldığında şu sözleri söylemiştir:

“Adımında karıştığı kahve yolsuzluğu ile ilgili, Bakanlığında bir komisyon kurulmuştur. Bu teftiş heyetinin selamete çalışabilmesi için benim bu bakanlık koltuğundan ayrılmam gerekir; aksi takdirde sağlıklı bir karar oluşturamaz. O nedenle siyasi ahlak gereği, bakanlıktan istifa ediyorum.” 1946 yılında istifa etmiş ve Yüce Divanda yargılanmış, yargılama neticesinde de aklanmıştır (Özsemerci, 2003: 38).

1960 darbesi ve sonrasında da rüşvet ve yolsuzluk söylentileri hep olmuştur. Özsemerci, siyasal yaşamda yaşanan yolsuzluk sorunu toplumda ahlaki değer yargılarının oluşturulmamasına bağlamaktadır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye ve Dünya'da siyasal alandaki yolsuzluklardan sıkça söz edilir olmuştur. Ülkemiz için yolsuzlukları arttıran gelişme ekonomik alanda atılan “Yatırım Teşvik Politikası” olmuştur (Aktan, 1999: 135).

Yatırım yapacaklara, teşvik primi, vergi resim harç istisnası, gümrük muafiyeti gibi sağlanmıştır. Teşvik kredileri adı altında birçok vatandaş Türkiye Yatırım Bankasından milyarlarca lira almıştır. Hayali yatırımcılar, paravan şirketler çoğalmış ve ülke yolsuzluklar içinde kalmıştır (Aktan, 1999: 135).

Türk kamu yönetimi tarihine Osmanlıdan günümüze kadar kısaca göz attığımızda siyasal alanda hep yolsuzluklar yaşanmış ve 1980 sonrasında daha da artmıştır. Siyasal ve yönetsel alanda yaşanan bu durumun siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri vardır (Özsemerci, 2003: 41).

Cumhuriyet yıllarında hem yeni bir devlet kurulmuş hem de yeni bir sisteme geçildiği için halk bunlara hemen uyum sağlayamadı burdan da anlayacağımız gibi belirli bir kültürü olan toplumlar yeni bir kültüre hemen adapte olamamıştır. Cumhuriyet yılları 1990 yıllarına kadar daha çok savaş,

darbe gibi olayların yaşandığı yıllar olduğu için bu gibi olaylar da ekonomik gelişme, kültürel gelişme ve diğer gelişmeler çok fazla olmadığı için siyasal ve yönetsel alanda sorunlar çıkmıştır. Ayrıca her bir dönem de yapılan yatırımlar yolsuzluklar nedeniyle hedeflerine ulaşmamıştır. Yolsuzluklar nedeniyle farklı dönemiyle halka konulan ağır vergiler de olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti devleti, ilk kurulduğu zamanlarda siyasal hayata tek parti hâkimdi. Tek parti olması siyasal hayatı nasıl yozlaştırır sorusuna cevap arandığında iki önemli süreçle karşılaşılmaktadır. Birincisi uzun yıllar iktidar olmuş bir parti elde ettiği gücü benimseyerek verimsiz çalışmaya eğilimli olabilmekte, kamu yararını gözetmekten uzaklaşabilmektedir. İkincisi ise kısa dönem için iktidarda kalan partiler de ise durum kişisel çıkar sağlamaya yönelebilmektedir (Ergun, 1978: 26).

Ülkemizde demokrasi idareci sınıf tarafından tepeden inme olarak getirilmiştir. Batılı toplumlarda halkın yönetime katılması belli bir toplumsal olaylardan değişimlerden geçerek oluşmuştur. Ülkede etkili olan baskı ve çıkar guruplarının kendilerine yakın siyasal partileri desteklemesi ve onlar aracılığı ile ülke yönetimine etkin katılması yüzyılları aşan siyasal toplumsal ve ekonomik süreçlerden geçerek olmuştur (Özsemerci, 2003: 43). Toplum yönetime katılma sürecini kendi elde etmediği için çok partili siyasal hayata geçildiğinde, kendisini yönetme hakkını vereceği kişiyi aşiretinden, kendi akrabalarından seçme yoluna giderek, siyasal yaşamın yozlaşmasına akraba ve yandaş kayırmacılığının yaygınlaşıp kanıksanmasına neden olmuşlardır. Akraba ve yandaşlı bir siyasal yapı içinde kamu bürokrasisinin sağlam kalması mümkün gözükmemektedir. Kamu personeli seçilirken geleceği görev için yeterli ve etkin bilgi ve beceriye sahip olması değil siyasal otoritenin yakını olması şartı aranmıştır. İktidara gelen her siyasal parti kamu görevlilerini kendi yandaşlarından oluşturmayı seçmiştir. Siyasal kadrolaşma her dönemin sorunu olmaktadır (Işık, 1999: 29).

Kamu bürokrasisi siyasal iktidarın politikalarını uygulayan örgütsel yapıdır. Bürokratlar tarafsız bir şekilde politikaları yasalara uygun bir şekilde uygulamakla yükümlüdürler. Tarafsızlığını koruyarak kamu yararını gözeterek görevlerini yerine getirdikleri takdir de toplumunda güvenini kazanmış olacaklardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu bürokrasisi hukuki olarak liyakat sistemine bağlı olduğu görülmektedir. Yasalar yolu ile oluşturulan temel yaşama geçirilememiş ve kamu bürokrasimizin siyasallaştığını görülmektedir (Özsemerci, 2003: 46).

Halk devlet otoritesinden ve bu otoriteyi elinde bulunduran kamu görevlilerinden kaçınmaktadır. Bürokratları kendinden üstün görmektedir. Çulpan Türk idarecilerin otoriter yönetim anlayışını benimsediklerini söyleyerek halk ile aralarında belli sınırların olduğunu söylemektedir. Yönetilenlerin halkın yönetime aktif katılması sağlanmadığı içinde yöneten ve yönetilen olarak aralarında çatışmaların olduğunu söylemektedir. Osmanlı geleneğinde yönetme gücü kutsal kaynaklardan elde ediliyordu. Bu sebeple halk otoritenin ihtimamkârı idi. Yeni devlette bu anlayış ile değil halk katılımlı bir demokrasi sistemi yaratılmaya çalışılsa da halk için hala daha idareciler kutsal sayılmışlardır. Bu durumun siyasal yozlaşma ile ilintisi ise kamuihtimamı sağlanırken kendisine ihtimamın verilmeyeceğini ya da geç verileceğini düşünen halk/birey çeşitli

yolsuzluklara başvurmaktadır (Özsemerci, 2003: 53). Türk toplumunda armağanlaşmak köklü bir gelenektir. Ancak bu gelenek kamu görevlisi ile birey arasında yaşanır ve dozu ayarlanamaz, amacı kamu ihtimamının hızlı, çabuk yapılması ya da kamu ihtimamını gören birey için ayrıcalık sağlamak için verilirse siyasal ahlak anlamında değerlerin çiğnendiğini göstermektedir.

Siyasal alanda yolsuzlukları önlemek istiyorsak kamu gücünü elinde bulunduran ve kullanan kamu görevlilerini seçerken işin ehli olması yanın da dürüst ve kamu yararını gözeten kişilerden seçmek gerekir. Yolsuzlukları önlemek için her türlü kanunlar yapın bu kanunları içinde özümsemiş ve onlara uygun olarak siyasi iktidarın politikalarını uygulayan uygularken de bireysel çıkarları değil kamu çıkarlarını ön planda tutan kişilerce kamu görevi yerine getirilmedikçe yolsuzluklar olmaya devam edecektir.

“Atatürk Paris’teki Büyükelçi Münir Erteğün’den Rene Grousset’nin iki ciltlik ‘‘Uzak Doğu Tarihi’’ adlı yapıtının göndermesini ister. Elçi kitabı gönderir ve tutarı 571,80 Franklık faturayı da ödemek üzere Dışişleri bakanlığına yollar. Bunu öğrenen

Atatürk Dış İşleri Bakanlığından faturayı hemen aldırıp parayı kendisi öder’’ (Selçuk, 1999: 516).

Yolsuzluk kavramı birey ve bireyin ahlaki değerleri ile birbiri içine geçen bir kavramdır. Atatürk örneğinde olduğu gibi kişisel olan bir şeyi devletin kaynakları ile ödeyip ödememek tamamen kamu görevlisinin kişisel kararına bağlıdır. Kamu görevlisinin ahlaki değerleri üstün tutup tutmama durumu yolsuzlukları oluşturan temel etken olmaktadır. Türkiye’deki yozlaşmayı etkileyen sosyo-ekonomik faktörler vardır. Bu faktörler hızlı nüfus artışı, kentleşme ve ekonomik değişimler olarak sayılabilir (Turan, 1993: 376).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından yirmi yıllık kendini toparlama sürecinden sonra hızlı bir nüfus artışı sürecine girmiştir. Hızlı nüfus artışı demek kamuihtimamı verilecek insan sayısının da artışı demektir. Kamuihtimamı yürütecek bürokrasi buna yetemediği zaman siyasal yozlaşmaya ortamı da kendiliğinden oluşmaktadır.

“Genç nüfusun birdenbire artması, okulların kalabalıklaşmasına ve kısa sürede çok sayı da yeni okul açılmasına yol açmıştır. Devlet, ilk ve orta öğrenimi ücretsiz sağlamaya çalışmaktadır. Devletin okullara tahsis ettiği miktarlar bu masraşarın tümünü karşılayamamaktadır. Okul yönetimleri de okulların vazgeçilmez ihtiyaçlarını karşılayabilmek için velilerden bağış adı altında para toplamaktadır. Bağış yapmayan velilerin çocuklarını ise okula kayıt işlemlerini güçleştirmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı bağış yapılmayacak diye açıklama yapmakta ise de okul yönetimlerine bunu dinletecek gücü bulunmamaktadır’’ (Turan, 1993: 376).

Aşırı nüfus artışı ile birlikte genç nüfusun istihdam sorunları da ortaya çıkmış ve her bir vatandaşa iş imkânı sağlanamamıştır. Devlet işsizliğe çözüm bulmak için kamu sektöründe istihdam yoluna gitmeyi seçmiştir. Kamu sektörüne gereğinden fazla alımlar olunca düşük ücret ile çalıştırmak kaçınılmaz olmuştur. Kamu çalışanları da gelirlerini çoğaltmak için ahlaka uygun olmayan çeşitli

yollara başvurmuşlardır (Özsemerci, 2003: 58).

Hızlı nüfus artışından olumsuz etkilenen bir diğer ögede kentlerdir. Kentlerin etrafında gecekondu yapıları çoğalmıştır. Belediyelerin bu gecekonduya izin vermemesi gerekirken belirli ücret kısacası rüşvet karşılığında bu çarpık yapılaşmaları görmezden gelmiştir. Kamu görevlilerinin rüşvete meyilli olması tek etken değildir, görevlileri zorbalıkla aile ve eşrafı ile de korkutarak bu arazilerin üzerine çöreklenilmiştir (Turan, 1993: 378).

Nüfus artışının bir sonucu olan kentleşme kendi başına da yozlaşmayı tetikleyen faktörler arasındadır. Tarımsal faaliyetlerin insan gücünden makine gücüne geçmesi, miras yolu ile eldeki toprakların parçalanması ve insanların geçimini sağlamaya yetmemesi gibi durumlara karşın kentteki sanayileşme ile birlikte iş imkanlarının artması gibi çekici güçlerle birlikte köyden kente doğru göç başlamış ve kentlerin nüfuslarını artırmıştır (Özsemerci, 2003: 59).

Sanayileşme ile yavaş yavaş oluşan kentleşmelerde akraba, aşiret ya da soya bağlı ilişkiler yerine ikincil ilişkilerin olan meslek grupları, sınıf ayrımı gibi daha nesnel ilişkiler beklenir. Ancak Türkiye’de kentleşme böyle olmadığı için kentlere gelen gruplar ilişkilerini hala daha birincil ilişki olarak sürdürürler ve siyasi hayatına bu ilişkilere göre yaşamaktadırlar (Turan, 1993: 379).

Şaylan’a göre modernleşme ile birlikte toplumda yeni kaynaklar ve yeni gruplar oluşmaktadır. Bu yeni gruplar kaynakları kullanabilmek için ahlaki değerlere aykırı siyasal tavırlar sergilemektedirler. Toplumun değişmesi ile birlikte toplumun değerler sistemi de değişmektedir. Yasalar ile de korunmuş olan resmi ahlak kuralları ile yeni gelen ahlak değerleri arasında bir çatışma ortamı oluşmaktadır. Bu ortamda siyasi, ahlaki ve hukuksal birtakım boşluklar meydana gelmekte ve bu boşluklardan da yolsuzluklar yaparak yararlanılmaktadır (Şaylan, 1975: 85).

Devlet özel girişimleri desteklemek adına ekonomik anlamda teşvikler vermiştir. Bu teşviklerden yararlanmak isteyen girişimciler ise devlet ile daha yakın ilişkiler kurarak kendilerine ayrımcılık yapılmasını istemişlerdir. Öte yandan kamu otoritesi de kamu gücünü elinde tutmak adına bazı girişimcilere siyasi destek almak kaydıyla ayrımcılık yapmışlardır (Turan, 1993: 381).

Siyasi alandaki yozlaşmalar giderek yaygınlaştığı da toplumda daha az yadırganır hale gelmektedir. Yolsuzlukları yapan kesimde yolsuzlukları meşru kılmak için uğraşmaktadırlar. Toplum ise yolsuzluklarla karşılaştığı için artık bıkkın ve durumu düzeltmek adına uğraş vermekten kaçınmaktadır (Turan, 1993: 383).

Türkiye her döneminde bir iktisadi gelişme süreci içindedir. Turan iktisadi gelişme ile ilgili üç önemli gözlemini belirtmektedir. İlki, her kim iktidar da olursa olsun altyapı gelişmelerini ve sanayileşmeyi desteklemiştir. İkincisi, devlet eliyle de olsa bir özel girişimci sınıfı oluşturulmuştur. Bu özel girişimciler toplumsal gelişmelerin itici gücü olmuştur. Bir önceki dönemin itici gücü siyasiler ise ekonomik güce ayak uydurup salahiyetliğini kaybetmişlerdir. Üçüncüsü ise toplum değer değişimi içine girmiş ve para toplumdaki yerin belirleyicisi olmuştur. Kişiler toplumdaki

yerini belirlemek için nasıl ve ne şekilde para kazandığına bakılmadan parayı elde etme yoluna gitmişlerdir (Turan, 1993: 381).

Devlet özel girişimleri desteklemek adına ekonomik anlamda teşvikler vermiştir. Bu teşviklerden yararlanmak isteyen girişimciler ise devlet ile daha yakın ilişkiler kurarak kendilerine ayrımcılık yapılmasını istemişlerdir. Öte yandan kamu otoritesi de kamu gücünü elinde tutmak adına bazı girişimcilere siyasi destek almak kaydıyla ayrımcılık yapmışlardır (Turan, 1993: 381).

Türkiye’de serbest piyasa devlet eli ile yürütülmektedir. Savaştan çıkmış her anlamda yorgun olan bir devletin kalkınması yine devlet politikaları ile olmaktadır. Günümüze kadar da ülkenin ekonomik alanda kalkınmasının destekleyicisi hep devlet olmuştur. Bu sebeple ekonomik alanda iş yapacak gruplar devlet ile karşı karşıya kaldıkları için gerek bürokrasiyi yenmek gerek kendi çıkarlarını sağlamak için çeşitli yolsuzluklara başvurmuşlardır (Özsemerci, 2003: 66).

Siyasi alandaki yozlaşmalar giderek yaygınlaştığı da toplumda daha az yadırganır hale gelmektedir. Yolsuzlukları yapan kesimde yolsuzlukları meşru kılmak için uğraşmaktadırlar. Toplum ise yolsuzluklarla karşılaştığı için artık bıkkın ve durumu düzeltmek adına uğraş vermekten kaçınmaktadır (Turan, 1993: 383).

Yönetimde yaşanan yolsuzluklar neticesinde kamu bürokrasisinin asli amacı olan kamu yararına ihtimam etme anlayışı kamu gücünü bireysel çıkar için kullanma anlayışına dönüşmüştür. Böyle bir ortam da yasalar önünde eşit olmadığı düşünen halk yönetime güven duymamaya başlamıştır (Özsemerci, 2003: 69). Kamu yararını gaye edinmeyen bir kamu yönetimi verimli ve etkin bir kamu ihtimamı da veremeyecektir. Önceki bölümlerde de değinildiği gibi devlet eli ile yapılmaya çalışılan özel girişimciler sistemin yozlaşmasına neden olmuşlardır. Devlet teşvikleri ile yasal gözükten ama yasal olmayan şirketler kurularak, devletin ekonomisini beklenen tarafa doğru değil aşağıya çekerek ekonomik kalkınmanın da önüne set kurmuşlardır.

Siyasal ahlak sorununu çözebilmek için siyasal alanın baş aktörü olan devlet ahlakının tanımlamak gerekir. Ahlaka uygun iyi bir devlet insan haklarına saygılı olan devlet demektir (Eroğul, 1993: 436). Türkiye’de böyle bir devlet oluşturmak için öncelikle anayasanın insan haklarına dayalı bir anayasa olarak değişmesi gerekmektedir. Öyle bir anayasa olmalıdır ki değişimler olsa da ona ayak uydurabilmelidir. İnsan hakları herkes için vardır. Öyleyse bir bireye başka bir bireye başka bir bireyin haklarını çiğneyen haklar verilemez. Bir toplum sürekli değişim ve gelişim içerisindedir. Toplumun değişimi ve gelişimi de engellenmemelidir. Toplum barış içinde yaşamalıdır ve bunun için her birey sorumlu tutulmalıdır. Tarihi ve kültürel değerler her birey için önemlidir. Benim bahçemdeki çınar ağacı kime ne deyip o tarihsel değerler tahrip edilmemelidir. İnsan haklarına sahip olmamız için hakkım nerede başlıyor nerede bitiyor bunu bilmemiz ve ona göre hareket etmemiz gerekmektedir (Eroğul, 1993: 437).

Anayasa oluşturduktan sonra kurallara uymayanlarında belli yaptırımlarının olması gerekir. Bu noktada devletin şeffaflığı önemlidir. Vatandaş yasak olarak yapılan tavırın sonucunda neler

olduğunu görmeli ki kendisi yasaya uymama noktasında başına ne geleceğini bilmelidir. İnsan hakları ihlalleri en aza indirilebilsin. İşin öz kısmında siyasal ahlaki değerlere sahip bireylerin yetişmesi gerekmektedir. Bunun içinde eğitilmiş vatandaşlar yetiştirmek gerekir (Eroğul, 1993: 438).

Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar ile mücadele kanunlar aracılığı ile yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de yolsuzluklar 1980’li yıllarda liberal ekonomi modeline geçilmesi ile birlikte toplum siyasal sosyal ve ekonomik anlamda değişimlere uğramıştır. Ancak bu değişim ülke de yolsuzlukları olduğundan fazlaca arttırmıştır. 1990 ve 2000 yıllarına doğru gelindiğinde ekonomi kayıt dışı hal alarak kamu denetiminden uzak hale gelmiş, yasa dışı faaliyetler toplum gözünde normal karşılanmaya başlamıştır (Öztepe, 2013: 191-192). Ülkemizde olduğu gibi dünyada da yeni kamu yönetimi anlayışı şekillenmeye başlamıştır. Artık yeni dünyanın kamu yönetimi anlayışı yönetimde şeffaflık, etik, hesap verilebilir, katılımcı bir anlayış olmaya başlamıştır. Bu dönüşüm ve değişim aşamasında kamu yönetiminin yaşadığı ahlaki bunalımlara kamu etiği anlamında düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır.

Siyasal yozlaşmayla mücadelede atılacak ilk adım bireye eğitim ve kültür sağlamaktır. İlköğretimden üniversite aşamasına kadar ahlak üzerine eğitimler vermek gerekmektedir. Yolsuzluklar bahsedilince birinci aktör olan kamu görevlilerine ahlak üzerine eğitimler vererek yerine getirdikleri kamu ihlimamlarının nasıl verilmesi gerektiği anlatılmalıdır. Tabi eğitilmiş olmak ahlaki değerlere uygun davranılacağına da bir garantisini vermez. Bireylerin ahlaklı davranmasını sağlarken ahlak dışı tavırlarının da sınırlandırılacağı sistemin de kalitesini arttırmak gerekmektedir. Bireyi ve kamu görevlilerinin eğitmenin yanında siyasi yönetim sürecin üst kademelerinin yolsuzluklar ile mücadelede etkin rol oynadığını görülmektedir. İşlevini yerine getiren bir sivil toplumun varlığı ve yönetime daha çok katılım sağlanması da siyasal yozlaşmayı azaltacak faktörlerdendir. Devlet merkezîyetçi yapısından sıyrılıp sınırları daha belli bir hal alıp şeffaflaştığında yolsuzluklar için ortam kalmayacaktır (Aktan, 2014: 65).

Kamu yönetimi ahlak sorununa yasalar yolu ile çözüm bulunmaya çalışılmış. Mevzuatımızda yer alan yasalar ayrıntılı bir şekilde irdelenerek, yasal durum değerlendirilecektir.

Türk kamu yönetimi etik anlayışı için mevzuatımızda yer alan yasal düzenlemeler;

- 1982 Anayasası
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

- 4986 Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
- 2531 sayılı Kamu Görevinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun
- 5018 Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu
- 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun
- 4483 Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun
- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
- 5176 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Maddeler halinde belirttiğimiz kanunların içerisinde kamu yönetiminde etik anlayışın oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bazı maddeler de çok açık bir şekilde düzenlemeler yapılırken bazı maddeler de ise atıf yapılarak etik sistemi yasal olarak düzenlenmeye çalışılmıştır.

- Kamu görevlisinin tarafsızlığının altı çizilmiştir. 1982 Anayasası'nda kanunsuz emir başlığı altında düzenlenen kamu görevlisinin konusu suç teşkil eden emri ne şekilde olursa olsun yapmaması gerektiği anlayışı devlet memurları kanununun 11. maddesinde “devlet memurlarının görev ve sorumlulukları” başlığı altında düzenlenmiştir. Devlet memurlarının kendileri, eşleri ve çocukları hakkında mal bildirimini vermesi 14. maddede düzenlenerek kamu görevlilerinin usulsüz kazanç sağlamasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Kanunun 4'üncü bölümünde kamu görevlisini ticaret ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı getirmiştir. Kamu görevlisinin, görev yaptığı kurum ve iş ile ilgili armağan alması ve yarar sağlaması yasaktır. Hatta Etik Kurul da kamu görevlilerinin armağanalma konusu kapsamını belirlemeye yetkilidir. (5176 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Madde 29) bir sonraki maddede ise kamu görevlilerinin mensubu olduğu kurumdan herhangi bir suretle yarar sağlaması yasaklanmıştır. (5176 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Madde 30) Kanunun diğer bölümlerinde devlet memurlarının özlük hakları ile ilgili genişçe düzenlemeler yer almaktadır.

Bireyler ve kurumlar kamu ekonomisinde yapacakları yolsuzluklardan ekonomik gelir elde ettikleri için hem kamu görevlisi hem de birey buna meyillidir. Bu alanda yolsuzlukların artması demek vergi sisteminin de bozulması anlamını taşımaktadır. Vergi sisteminde yapılan yolsuzluklar ülkenin en basit ekonomik işlevini bile yerine getiremez hale sokar. Bu alandaki yolsuzluğun en belirgin çeşidi vergi kaçakçılığıdır. Vergi Kanunun karmaşık olması bu alandaki boşluklardan yararlanarak yolsuzluk yapılması olasılığını arttırmaktadır (Oral, 2009: 66-128). Vergi Kanunu'nun 359'uncu maddesinde kaçakçılık suçları ve cezaları belirlenmiştir.

Devlet Memurları Kanunu madde 14’te düzenlenen kamu görevlilerinin mal bildirimini konusu 1990 yılında Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu yapılmıştır. Bu kanun kamu yönetimi etik sisteminin önemli yasal dayanaklarından birisidir. Madde 1, “*rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele cümlesinden olarak; bu Kanunda sayılanların mal bildiriminde bulunmalarını, bildirimlerin yenilenmesini, mal edilmelerin denetimiyle, haksız mal edinme veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunma halinde uygulanacak hükümleri, bu Kanunda belirlenen suçlarla bazı suçlardan dolayı kamu görevlileri ve suç ortakları hakkında takip ve muhakeme usulünü düzenlemektir.*” şeklinde ifade edilmektedir.

Kamu görevlisi mal bildirimini işe başladığı zaman vermektedir. Mal varlığında önemli değişiklikler olduğu zaman hemen yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca kamu görevlileri mal bildirimleri sonu (0) ve (5) ile biten yıllarda yenilemek zorundadırlar. Kamu görevlilerinin mal edinmesi ve edindiği malın hesabını verebilmesi ile ilgili kuralların düzenlendiği bu kanunda kamu görevlilerinin gelirlerinin haksız kazanç elde etmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir (3628 sayılı Kanun madde: 7).

Kamu yönetiminde etik altyapısının oluşması ve sağlamlaşması için yapılan bir diğer yasal uygulama da Türk Ceza Kanunu’dur. Kanunun birinci maddesinde kişi hak ve özgürlükleri, kamu düzeni, kamu sağlığı, hukuk devleti için toplum barışını korumak ve suçu önlemek gayelanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için de suç, ceza ve güvenlik tedbirleri belirlenmiştir. Kanunun dördüncü kısmının birinci bölümünde “Kamu İdaresinin Güvenilirliği ve İşleyişine Karşı Suçlar” başlığı altında zimmet, irtikap, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma gibi yolsuzluklar suç sayılmıştır. Bunun yanında açıkça bir suça bağlı olmayıp kamu görevlisinin görevi kötüye kullanılması, kamu görevini de usulsüz olarak üstlenilmesi konuları kanunun 247–266’ıncı maddelerinde düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 247–251’inci maddelerinde zimmet ve irtikap suçlarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Adı geçen kanunun 252–254’üncü maddelerinde rüşvet suçuna ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Rüşvet suçu Osmanlı’dan günümüze kadar yolsuzluklar içinde adını en çok söz ettiren suç olmuştur. Kanunun içeriğine baktığımızda hem kamu görevlisini hem de rüşvete teşvik eden veya veren vatandaş için cezai müeyyideler belirlenmiştir. Kamu görevlisi olsun ya da olmasın başka bir kamugörevlisinin üzerinde nüfus sahibi olarak yarar sağlamak amacı ile işlediği suçtan hem yapan hem de yaptıran kamu görevlisi ve vatandaşın cezalarına ilişkin düzenlemeler madde 255’da düzenlenmektedir. Görevi gereği zor kullanabilen kamu görevlisinin bu gücünü orantılı kullanmasına ilişkin düzenleme madde 256’da yerini almıştır 264’üncü madde kamu görevine ilişkin özel işaretleri amacı dışında kullananlara ilişkin cezalar anlatılmıştır. Kamu görevlisinin elindeki araç ve gereçleri suç için kullananlara ilişkin cezalarda 266’ıncı maddesinde belirlenmiştir.

Kamu yönetiminde yolsuzlukları önlemek için devletin şeffaf olması gerektiği söylenmektedir. Bu konuda atılan önemli yasal düzenlemelerden biri de 8617 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunudur. Kanunun birinci maddesinde düzenlenen amacı demokratik ve şeffaf yönetim gereği kişilerin bilgi edinme haklarını kullanma kapsamını düzenlemektir. Kanun gereğince herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Kamu kurum ve kuruluşları da istisnai durumlar hariç ellerindeki bilgiyi

paylaşmakla yükümlü tutulmuşlardır. Bilgi edinme hakkının sınırlara belirlenerek açıklanması halinde devletin milli güvenliğinin zarar göreceği bilgiler, ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgiler, idari ve adli soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler kanun kapsamının dışında tutulmuştur.

2531 Sayılı Kamu Görevinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun genel bütçeye dahil daire, kurum ve kuruluşlar ile katma bütçeli idarelerde, bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunla veya kanunların verdiği salahiyyete dayanılarak kurulan fonlarda, belediyelerde, özel idarelerde 12 Mart 1964 gün ve 440 sayılı ve 12 Mayıs 1964 gün ve 468 sayılı Kanunlar kapsamına giren kuruluşlarda, sermayesinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte Hazinece veya yukarıdaki daire, idare, kurum ve kuruluşlarca karşılanan yerlerde aylık, ücret veya ödenek almak suretiyle görev yapmış olanlar hakkında ne sebeple olurlarsa olsunlar görevleri bittikten sonra ayrıldıkları yerden iki yıl öncesi başlayarak üç yıl süreyle ayrıldığı yer ile ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak iş alamaz, komisyonculuk yapamaz ve temsilci olamaz.

3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun meclis üyelerinin yapamayacakları görev ve işleri belirlemek için yapılmıştır. Bu kanunla kamu bürokrasisinin siyasal etki altında kalmasını önlenmek istenmektedir (3069 sayılı Kanun). 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu kamu yönetimi içinde mali anlamda hesap verilebilirliği arttırmak ve yolsuzluklarla mücadele edebilmek için oluşturulmuştur (Öztepe, 2013: 200). Kanunun amacı kalkınma planlarında yer alan politikalar ışığında amme kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ayrıca mali yönden saydam olması, kamu maliyesinin programlanıp bütçeye dökülmesidir. 8227 sayılı Kamu İhale Kanunu kamunun yapacağı her türlü ihalelerin esas ve usullerini belirlemek için yapılmıştır. Böylece özellikle ihale anlamında yapılacak olan yolsuzlukları önlemek birincil gaye olmaktadır.

Kamu yönetiminde çeşitli kanunlarla etik altyapısı oluşturulmaya çalışılmış ve her çeşit yolsuzluğun ahlaki değerlerden yoksun tavırların önlenmesi için yasal mevzuat hazırlanmıştır. Ancak yapılan tüm bu yasal uygulamalara karşın uygulanan neo-liberal siyasi, ekonomik ve toplumsal politikalarından sonra kamu yönetiminde yaşanan yolsuzluklar bitmemiş giderek artış göstermiştir. Dünya genelinde yaşanan yolsuzluklarla savaşmak adına yeni kamu yönetimi etiği anlayışı, Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte ülkemiz içinde değişim ve dönüşüm başlamaktadır (Öztepe, 2009: 202). Bunun için atılan adım 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2005 yılında Resmî Gazetede yayımlanan Kamu Görevlileri Etik Tavrı İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik olmuştur.

7156 sayılı yasanın amacı, amme görevlilerinin uyması gerekli olan kamu yararını sağlamak, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık gibi etik tavrı ilkelerinin belirlenmesi ve Kamu Etik Kurulu'nun görevi ve çalışma usul ve esaslarını belirlemesidir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu bu kanun ile kurulmuştur. Kurul üyelerini

Cumhurbaşkanı,

- Bakanlık görevi yapmış olanlardan bir üye,
- İl belediye başkanı yapmış olanlardan bir üye,
- Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeliği görevlerinden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Müsteşarlık, büyükelçilik, valilik, bağımsız ve düzenleyici kurul başkanlığı görevlerinde bulunmuş veya bu görevlerinden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Üniversitelerde rektörlük veya dekanlık görevlerinde bulunmuş öğretim üyeleri veya bunların emeklileri arasından iki üye,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında en üst kademe idareciliği yapmış olanlar arasından bir üye,

Olmak üzere on bir üyeyi birini başkan seçmek üzere atar.

Etik kurulu etik tavırlarının ihlal edilmesi üzerine yapılan başvuruları incelemek ve araştırma yapmak, sonucu da ilgili makama bildirmek, kamu etik kültürünü oluşturmak ve bu konuda yapılan çalışmalara destek olmak kurulun görevlerindedir (7156 sayılı Kanun, madde 3).

Adı geçen yönetmeliğin amacı ise kamuda bir etik kültürü oluşturmak, kamu görevlilerinin tavır ilkelerini belirlemek ve kamu görevlilerine bu ilkelere yardımcı olacak tavırlar konusunda yardımcı olmak toplum gözünde kamuidarecilerine güveni arttırmak ve topluma da kamuidarecilerine nasıl davranacağı konusunda bilgi vermektir (Resmî Gazete, 13/04/2005 Sayı: 2585). Yönetmeliğin ikinci kısmında kamu görevlisinin etik tavır ilkeleri oluşturulmuştur. İlkeler;

- Görevin yerine getirilmesinde kamuihtimamı bilinci: (Madde 5).
- Halka ihtimamBilinci: (Madde 6).
- İhtimam standartlarına uyma: (Madde 7).
- Gaye ve misyona bağlılık: (Madde 8).
- Dürüstlük ve tarafsızlık: (Madde 9).
- Saygınlık ve güven: (Madde 10).
- Nezaket ve saygı: (Madde 11).
- Salahiyetli Makamlara Bildirim: (Madde 12).

- Çıkar çatışmasından kaçınma: (Madde 13).
- Görev ve yetkilerinin yarar sağlamak amacıyla kullanılmaması: (Madde 14).
- Armağan alma ve yarar sağlama yasağı: (Madde 15).
- Kamu malları ve kaynakların kullanımı: (Madde 16).
- Savurganlıktan kaçınma: (Madde 17).
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan: (Madde 18).
- Bilgi verme saydamlık ve katılımcılık: (Madde 19).
- İdarecilerin hesap verme sorumluluğu: (Madde 20).
- Eski kamu görevlileri ile ilişkiler: (Madde 21).
- Mal bildiriminde bulunma: (Madde 22).

Yönetmelikte etik tavır ilkeleri belirlenmekle kalınmamış üçüncü bölümünde etik kültürün yerleşmesi için de Etik Kurulu'na kamu görevlisinin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi sorumluluğunu vermiştir. Yönetmeliğin diğer bölümünde de kurula başvurunun nasıl yapılıp değerlendirileceği açıklanmıştır. Ayrıca yönetmeliğin ekinde kamu görevlileri için kamu etik sözleşmesi yer alır. Kamu görevlilerinin imzalayacağı etik sözleşme metni:

Kamu ihtimamının her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın ihtimamında bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;

- Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, ihtimam kalitesini yükseltmek ve toplumun

Memnuniyetini artırmak için çalışmayı,

- Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,
- Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici tavır ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde ihtimam gereklerine uygun davranmayı,
- Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden armağan almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir

özel yarar beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,

- Kamu malları ve kaynaklarını kamusal gayeler ve ihtimam gerekleri dışında kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,
- Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikâyet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, ihtimamdan yararlananlara, çalışma arkadaşlarına ve diğer muhataplarına karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,
- Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik tavır ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve ihtimam sunmayı taahhüt ederim (2005 tarihli Yönetmelik Ek -1). Kamu görevlileri bu sözleşmeyi imzalamakla yükümlüdürler.

Özet olarak Türkiye’de kamu alanında yapılan yolsuzlukları engellemek amacıyla çok çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. Bu yolsuzluklar engellenmek istenmiştir. Ancak ne yazık ki çok fazla etkili olmamıştır.

SONUÇ

Kamusal ihtimamların üretim ve dağıtımında dünyadaki değişim ve gelişmelere paralel olarak Türkiye’de kamu kurumlarının da bu sürece ayak uydurmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu değişim ve gelişim sürecinde hiç kuşkusuz en büyük görev kurum çalışanları yanında kurum idarecilerine düşmektedir. Bu anlamda kurum idarecilerinin, siyasal ve yönetsel tavırları ahlak ve etik kurallarına uygun olmalıdır. Ancak kamu yönetimindeki evrensel etik ve ahlaki tavır ilkelerinin tüm kamuidarecileri tarafından benimsenme süreci ise bireyin içinde bulunduğu toplumun ahlaki değer yargısı ile ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

Yönetim, günümüzde yalnız bilimsel ve siyasal bir kavram olmayıp, aynı zamanda etik olarak işleyiş özelliğine sahiptir. Çünkü etik kavramı, en üstün ve kutsal değerler olan ahlak, hukuk ve dini değerleri temel alan belirleyici bir olgu olup, bu özelliği ile de kişinin tavırlarına temel teşkil eden değerlerin tümüdür. Bu değerlerin unsurları ise; görev ve sorumluluk, vicdan ve iyi niyet, iyilik ve doğruluk, sevgi, onur ve kamu yararı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte çalışanların eylem ve işlemlerine yön veren mesleki ve yönetsel etik aynı zamanda verimlilik ve etkinlik için de gerekli olmaktadır.

Yönetimde etiği gündeme getiren esas unsur, yönetimde siyasal ve yönetsel yozlaşma ve yolsuzluk olgusudur. Yozlaşma genel anlamda, devlet sistemindeki bozukluk olup, kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili yarar sağlamalarını ve her türlü ayrıcalıklı işlem yapmalarını ifade etmektedir. Siyasal ve yönetsel yozlaşmanın ortaya çıkmasında belirli başlı bazı nedenler vardır. Bunlar ;

- Rüşvet ve yolsuzluklar

- Özel çıkar sağlama çabaları.
- Yanlış uygulanan politikalar
- Ülkenin bulunduğu siyasal ortam vb.

Yukarı da belirtilen nedenlerden dolayı kamu yönetiminde giderek artan yolsuzluklar herkesin dikkatini çekmeye başlamıştır. Türkiye’de ve diğer ülkeler de yaşanan bu yolsuzlukları engellemek için yasal düzenlemeler yapılmıştır ancak bunların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu sebeple “etik” ve “ahlak” konusunda yeni arayışlar başlamıştır. Yönetimsel etik veya yönetimsel ahlak, kamuidarecilerinin kamu yararı ve bireysel yararı arasında kaldığı zaman hangisini tercih edeceği problemi hem ahlaksal ve hem de etiksel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi sebeplerle kamu idarecilerinin tutum ve davranışları ile ilgili ahlaki ve etiksel olarak belirli başlı standartların oluşturulup yaygınlaştırılması gerekiyor.

Kamu yönetiminde etik ve ahlaki standartları oluşturma neticesinde Türkiye’de 2004-2005 yıllarında “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ve ardından 2005 yılında çıkarılan “Kamu Görevlileri Etik Tavrı İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile mevzuatımızda ayrı ayrı olan yönetimsel etik ve ahlak alanı bir çatı altına toplanmıştır. Bu yapılan çalışmalardan sonra kamu yönetiminde etik ilkelerin hakim olması beklenmiştir.

Sonuç olarak kamu yönetiminde siyasal ve yönetimsel yozlaşma sorunlarının çözümü için gerekli yasal düzenlemeler ve etik kurul gibi kurumlar kurulmuştur. Ancak hala günümüzde hem Türkiye’de hem de diğer dünya ülkelerinde bu yolsuzluklar devam ediyor. Her ne kadar devlet bu yolda önlem alsada kamuidarecilerin ve kamu personelinin siyasal ve yönetimsel tavrı tipleri kişilerin bulunduğu toplumun ahlaki değer yargısı ile ilgili olduğu için ilk başta yasal mevzuat çıkarmakla beraber toplumlara bu standartlaştırılan ahlaki ve etik değerlere göre yetiştirmek gerekiyor.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1982). *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi.

Aksoy, Ş. (2004). *Yönetimde Etik Paneli*, ODTÜ.

Akşin, S. (1993) “Çadırdan Yeni Çıkanların Toplumu”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker ALKAN), Bilgi Yayınevi, 309-314.

Akşit, B. (1993) “Küreselleşen Dünyada Ekonomi, Siyaset, Kültür, Ahlak”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 273278.

Aktan, C. C. (1999). *Ahlaki Yeniden Yapılanma Toplam Ahlakı Doğru: 3-Siyasal Ahlak*, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları.

Akyüz, Ü. (2009). *Siyaset ve Ahlak*, Yasama Dergisi, Sayı 11.

Arap İ., Yılmaz L. (2006). *Kamu yönetimi anlayışının yeni Kurumu Kamu Görevlileri*, Etik Kurulu Kamu İdaresi Dergisi, Cilt 2, Sayı 39, Haziran.

Alkan T. (1993). *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Bilgi Yayınevi.

Alkan T., Ergil D. (1980). *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Kitapevi.

Aslan, O. E. (2005). *Kamu Personel Rejimi*, TODAİE.

Bayar, Y. (1979). "Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet", Kamu İdaresi Dergisi, 12, 3.

Bayrakçı, B. (2000). "Siyasal Yozlaşma ve Ekonomik Gelişmeye Etkileri", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16, 133-163.

Berkley, George ve John Rouse. (2004). *The Craft of Public Administration*. Ninth Edition, New York: McGraw Hill.

Biber, M. (2016). *Kamunun Etik Çıkmazı: Kayırmacılık*, Hakkaniyet Yayınevi.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, (24.10.2013). Resmî Gazete, Sayı 25269.

Burasalioğlu, Z. (2005), *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Tavırlar*, (13.Basım). Pegem Yayıncılık.

Cesur, S. (2018). *Ahlakın Sosyal Psikolojisi*, Pales Yayınları.

Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Coşkun, C. A. (1999). *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Yeni Türkiye Yayınları.

Çevikbaş, R. (2006). *Yönetimde Etik ve Yozlaşma*, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20, 1, 265-289.

Çileli, M. (1981). *Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi.

Çiftçi, N. (2003). “Kohlberg’in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi”, Değerler Eğitimi Dergisi, 1, 43-77

Çiftçi, N. (2001a). “Ahlaki yargı testi MUT-TR’nin Türkçe versiyonunun geçerliği”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 1, 295-321.

Çulpan, R. (1980) “Bürokratik Sistemin Yozlaşması” Kamu İdaresi Dergisi, TODAİE Yayınları, Cilt 13, Sayı 2.

Devlet Memurları Kanunu, (23/07/1965). Resmi Gazete, Sayı 12056.

Doğan, Ö. (2014). *Etik, Ahlak Felsefesi*, Notos Yayınları.

Doğan, Ö (1997). *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, (Çev. Doğan Özlem), İnkılap Yayınları, S.336.

Dursun, D. (2005). “Siyaset ve Ahlak: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu”, Siyaset ve Yönetimde Etik Sempozyumu 18-19 Kasım.

Emre, C., vd., (2000). *Cultural Values, Marality And Public Administration In Turkey*”,

(çev. Bülent Duru) *Emerging Changes In Turkish Politics And Society*, Institute of Devolving Economies, Jetro, S:30-47.

Ergun, Turgay. (2004). *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*. Ankara: TODAİE Yayınları.

Eroğul, C. (1993). “Türkiye İçin Çözüm Önerileri”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 434-439.

Eryılmaz, Bilal. (2009). *Kamu Yönetimi*. Okutman Yayıncılık.

Eryılmaz, Bilal. (2016). *Kamu Yönetimi*. Umuttepe Yayıncılık.

Fromm, E. (1995). *Fazilet ve Mutluluk*, (çev. Ayda Yörükan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gencay, Ş. (1975). “Toplumsal Değişmede Yönetimsel Bozulma ve Yolsuzluk”, *Kamuİdaresi Dergisi*, 8, 4.

Gözler, K. (2003). *İdare Hukuku*, Cilt 2, Ekin Kitabevi.

Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları.

Güneş-Ayata, A. (1993). “Siyasette Kollamacılık”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi.

Güvenç, B. (1993). “Türkiye’de Siyasal Ahlak Sorunu”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 400-412.

Gündüz, M. (2010). *Ahlak Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık.

Heper, M. (1993). “Türkiye’de Siyasal Ahlakın Tarihsel Boyutları”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 369-383.

İşık, H. (1999). “Yolsuzluk Olgusunun Kamu Çalışanları ve Bireyler”, *Maliye Yazıları Dergisi*, Sayı 67, S: 29.

Kuzu, K. (2019). *Kamu Yöneticilerinin Siyasal ve Yönetmelik Davranış Tipleri: Pamukkale Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi.

Kamu İhale Kanunu, (22/01/2002). Resmi Gazete, Sayı 24648.

Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun, (06/10/1981). Resmi Gazete, Sayı 17480.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (25/05/2004). Resmi Gazete, Sayı 25486.

Kamu Görevlileri Etik Tavrı İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (13/04/2005). Resmi Gazete, Sayı 2585.

Kapani, M. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi.

Kılavuz, R. (2003). *Kamu Yönetiminde Etik ve Bir Sorun Alanı Olarak Yozlaşma*, Seçkin Yayıncılık.

Kırca, A. Coşkun, (1994). *Devlette Yozlaşmayı Yenmek*, Milliyet Yayınları.

Kışlalı, A. T. (1993). “Önce Eleştiri ve Duyarlılık”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 440-450.

Nutall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*, (çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları.

Oktay, C. (1983). “Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, İmge Yayınevi.

Oral, B. (2019). *Yolsuzluk – Türk Vergi Sistemi İlişkisi ve Mücadeleleri*, (Basılmamış Doktora Tezi).

Önen, M. S. ve Yıldırım, A. (2014). Kamu Yönetiminde Etik Denetimi: OECD Ülkeleri Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 103-126

Özdemir, M. (2008). “Kamu Yönetiminde Etik”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, s. 179-195.

Özer, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*, Martı Yayınları.

Özgener, Ş. (2000). “Ekonomik Sistemler ve Ahlak”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, 5(1), 175-190.

Özsemerci, K. (2003). “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri”, Sayıştay Araştırmaları, Sayıştay Başkanlığı.

Pazarlı, O. (1980). *İslam da Ahlak*, Remzi Kitap Evi.

Polat F., İkiz Ö. (2015). *Çatışma ve Uzlaşma Bağlamında Siyasetin Psikolojisi*, Paradigma Akademi.

Shafritz, Jay M., E.W. Russel ve Christopher P. Borick (2009), *Introducing Public Administration*, Six Edition, Pearson International Edition.

Soysal, M. (1993). “Fazilet Sisteme Yönelik Tavırtır”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, 450-457.

Steinberg, S. ve Austern, D. (1996). *Hükümet Ahlak ve İdareciler*, Türkiye ve Ortadoğu Kamu İdaresi Enstitüsü.

Şaylan, G. (1975). *Toplumsal Değişme, Yönetsel Bozulma ve Yolsuzluk*, Kamu İdaresi Dergisi, TODAİE Yayını, Cilt 8, Sayı 4.

Şen, M. L. (1998). *Yönetimde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönelimsel Etik Yaklaşımı*, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, 168-173.

Şenel, A. (1993). “Siyasal Ahlak: Kapsamı – Açmazları – Tipolojisi”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, s. 257-272.

Tepe, H. (1993). “Siyaset Ahlakı ya da Siyasetçinin Ahlakı”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Türker Alkan, Bilgi Yayınevi, s. 290-296.

Tepe, H. (1998). “Etik”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 4, Baskı 3.

Turan, Ş. (1993). “Tarih Boyunca Siyasal Ahlak”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, s. 315-337.

Turgay, E. (1998). “Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine”, *Kamu İdaresi Dergisi*, Cilt 11 Sayı 1.

Türköne, M. (2015). *Siyaset*, Nesil Yayınları.

Tutum, C. (1976). “Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık”, *Kamu İdaresi Dergisi*, TODAİE Yayınları, 9, 4.

TÜGİAT. (1992). *İş Ahlakı ve Türkiye’deki İş Ahlakına Yönelik Tutumlar*, TÜGİAT Yayınları, s. 25.

Türk Ceza Kanunu, (12/10/2004). Resmi Gazete, Sayı 25611.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (09/11/1982). Resmi Gazete, Sayı 17863.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun, (31/10/1984). Resmi Gazete, Sayı 18587.

Ural, Ş. (2004). “Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlak”, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 4.

Usta A. (2011). “Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak”, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

Ünder, H. (2013). Etik ve Metaetik Kuramları. (Edt: N. Tokgöz), *İş Etiği* (2. Ünite ss.22-51). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yazıcı, S. (1999). *Felsefeye Giriş*, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Yıldırım, D. (1998) “Kapitalizm, Piyasa ve Ahlak”, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi.

Yüksel, C. (2010). *Devlette Etik*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Yüksel, C. (2011). *Siyasette Etik*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.